

Nyblivna skogsägares riskperception En kundundersökning för Handelsbanken

Newly-become forest owners' risk perception A customer survey for Handelsbanken

Adam Skovdal och Olof Enarsson

**Arbetsrapport 19 2015
Examensarbete 15hp G2E
Jägmästarprogrammet**

**Handledare:
Matti Stendahl**

Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för Skogens Biomaterial och Teknologi
S-901 83 UMEÅ

www.slu.se/sbt

Tfn: 090-786 81 00

Rapport från Institutionen för Skogens Biomaterial och Teknologi

Nyblivna skogsägares riskperception En kundundersökning för Handelsbanken

Newly-become forest owners' risk perception A customer survey for Handelsbanken

Adam Skovdal och Olof Enarsson

Nyckelord: Riskhantering, skador, oro, kännedom, skogsfastigheter.

Arbetsrapport 19 2015

Jägmästarprogrammet

EX0593, G2E, Kandidatarbete med företagsekonomisk inriktning 15 hp

Handledare: Matti Stendahl, Skogens produkter och marknad, SLU

Examinator: Anders Roos, Skogens produkter och marknad, SLU

Sveriges lantbruksuniversitet

Institutionen för Skogens Biomaterial och Teknologi

Utgivningsort: Umeå

Utgivningsår: 2015

Rapport från Institutionen för Skogens Biomaterial och Teknologi

Sammanfattning

På den svenska marknaden för skogsmark växer andelen köpare som investerar i sin första skogsfastighet. Både för de nyblivna och för de erfarna skogsägarna medför investeringen risker som kan påverka dess lönsamhet. Studier indikerar att skogsskadefrekvens och -effekt kommer öka i framtiden. Den här studiens syfte är att undersöka riskperception inom gruppen nyblivna skogsägare bland Handelsbankens kunder. Detta innebär att undersöka vilka risker som identifieras, hur dessa upplevs, värderas och hanteras. Ett delsyfte är att undersöka vilka bakomliggande faktorer som kan påverka skogsägarnas riskperception. Kvalitativ data är insamlad genom telefonintervjuer med fem av bankens kunder. Resultaten visar att inte alla nyblivna skogsägare identifierar risker, men de tre framträdande riskerna är storma, prisförändringar och ränteosäkerhet. Riskens konsekvens och sannolikhet, så väl som skogsägarens erfarenhet och kunskap visar sig påverka riskperception. Inte alla upplever att man aktivt kan påverka riskerna och en förhållandevis låg orosgrad förklaras genom attityden "händer det, så händer det". Trots detta påstår vissa skogsägare att bättre planering av skötselåtgärder samt försäkring kan påverka riskerna. En väsentlig slutsats är att kunder med låg kunskap kring riskhantering utgör en osäkerhet för bankens försäkringsverksamhet. Riskperception är ett synnerligen komplext fenomen som lämnar stort utrymme för fortsatt forskning.

Nyckelord: Riskhantering, skador, oro, kännedom, skogsfastigheter.

Summary

In the Swedish market for forest properties the proportion of buyers who invest in their first forest estate is growing. For both the newly-become and the experienced forest owners the investment involves risks that can affect its profitability. Studies indicate that forest damage frequency and effect will increase in the future. The purpose of this study is to examine risk perception within the group of newly-become forest owners, among Handelsbanken's customers. This means examining which risks are identified, how they are experienced, valued and managed. One aim is to examine which underlying factors that can influence forest owners' risk perception. Qualitative data are collected through telephone interviews with five of the bank's customers. The results show that not all new forest owners identify risks, but three prominent risks are storms, price fluctuations and interest rate uncertainty. Risk effect and probability, as well as the forest owner's experience and knowledge are found to influence risk perception. Not everyone feels that they can actively influence the risks and a relatively low degree of concern is explained through the attitude "if it happens, it happens". Despite this, some forest owners claim that better planning of silvicultural measures and insurance may affect the risks. A significant conclusion is that customers with a low degree of knowledge concerning risk management constitute an uncertainty for the bank's insurance business. Risk perception is a highly complex phenomenon which leaves wide scope for further research.

Key words: Risk management, damages, concerns, knowledge, forest properties.

Förord

Rapporten redovisar ett kandidatarbete som är en kundundersökning för Handelsbanken. Handelsbanken har många kunder som de erbjuder tjänster i form av konsultation och rådgivning. Det är intressant för Handelsbanken att förstå kundernas uppfattningar och preferenser när fastighetsköp av skog ska genomföras för att kunna kundanpassa sina tjänster.

Vi vill tacka alla som möjliggjort och hjälpt till med undersökningen:

Vår handledare Matti Stendahl för rådgivning, tips och direktiv som underlättat och förbättrat utförandet av arbetet.

Kontaktperson på Handelsbanken Rolf Åttingsberg som hjälpte till att utforma grundidén och såg till att vi fick komma i kontakt med bankens kunder för intervjuer.

De fem kunderna hos Handelsbanken som fick agera respondenter i våra intervjuer och utgör studiens kärna.

Umeå april 2015

Adam Skovdal och Olof Enarsson

Innehåll

1 Inledning	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte.....	8
1.3 Avgränsningar.....	8
2 Teori.....	9
2.1 Risker vid investering i skog	9
2.1.1 Ränteosäkerhet och prisförändringar.....	10
2.2 Skador.....	11
2.2.1 Storm	11
2.2.2 Brand	11
2.2.3 Insektsangrepp.....	11
2.2.4 Viltskador	11
2.2.5 Svampangrepp	12
2.3 Riskperception - värdering av risk	12
2.4 Riskperception - hantering av risk	14
2.5 Bakomliggande faktorer	14
3 Material och metod	16
3.1 Population och urval	16
3.2 Datainsamling.....	17
3.2.1 Telefonintervjuer	17
3.2.2 En modell för insamling.....	17
3.2.3 Standardisering och strukturering - fokuserade intervjuer	17
3.2.4 Intervjufrågor.....	18
3.3 Bearbetning och analys.....	19
3.3.1 Dimensionsskalor	20
4 Resultat	22
5 Diskussion.....	28
5.1 Förutsättningar och felkällor.....	28
5.1.1 Villkor	28
5.1.2 Urval.....	28
5.1.3 Datainsamling.....	28
5.2 Viktigaste resultat och jämförelser med teorier och andra studier.....	29
5.3 Tolkning och tillämpning i verklighet	31
5.4 Förslag på fortsatta studier inom området.....	32
5.5 Slutsats.....	33
Referenser	34

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Att köpa skog är i vissa avseenden ett viktigt beslut. Om skogsfastigheten betraktas som en investering medföljer två inneboende eventualiteter. Å ena sidan finns chansen: förenklat kan detta vara att skogen växer och producerar biomassa, och industrin förses med virke. Å andra sidan finns risken: oförutsedda och oönskade skador kan inträffa och försämra skogsägarens ekonomiska situation. Risken är en viktig parameter att beakta, men frågan är hur skogsägare ser på saken. Det finns gott om tidigare studier som undersöker skador och risker i skogsbruket. Det finns däremot färre studier som är vinklade ur skogsägarens subjektiva perspektiv.

För en kundanpassad bank som Handelsbanken kan insamling av information om deras kunders uppfattningar hjälpa att utveckla bankens affärsverksamhet. Det är ett motiv till den här studien. Resultatet ska förhoppningsvis kunna ligga till grund för utveckling av tjänster av försäkring- och konsultationskaraktär, vilket ligger i både bankens och kundernas intresse. Frågeställningen har kommit till stånd och konkretiserats genom diskussion mellan författarna och kontaktpersonen Rolf Åttingsberg på Handelsbanken.

Framtidens skador i skogen och deras effekt och frekvens ingår som ett motiv till den här studien. Det går att dra en parallell mellan framförallt skadeeffekt och det svenska virkesförrådet. Ett högt virkesförråd på produktiv skogsmark innebär att ett högre ekonomiskt värde står på spel. Skador som drabbar skogen, exempelvis storm, brand, svamp- eller insektsangrepp, påverkar det ekonomiska värdet negativt. Enligt Blennow (2009, s. 167) har frekvensen av skador orsakade av storm och effekten av dessa ökat i Sverige under 1900-talet, trots detta är frekvensen av storm som väderfenomen oförändrad under perioden. Detta beror på flera faktorer, men en orsak är alltså det stora virkesförråd som finns idag jämfört med det som fanns vid 1900-talets början. Enligt SLU ser förrådet ut att stadigt öka (2014, s. 101). Anledningen till detta beror framförallt på att skötsel och förädlad plantmaterial positivt påverkar produktion och tillväxt, samt att avverkning inte överstiger tillväxt. Det är emellertid inte enbart detta som påverkar skogens tillväxt. Det allt varmare klimatet, med längre vegetationsperioder påverkar också skogens tillväxt positivt (Eriksson 2007, s. 3). Som ett grundläggande motiv till den här studien används slutsatsen att framtidens skadeeffekt i skogen inte ser ut att minska, utan rimligtvis kan tänkas åtminstone ligga kvar på dagens nivåer. Detta betyder i sin tur att risk fortsatt kommer vara en aktuell parameter att beakta i framtiden.

Eriksson (2007) tror inte att klimatförändringarna enbart leder till att skadornas effekt ökar. Även skadefrekvensen i skogen förutspås öka på grund av längre vegetationsperioder och varmare vintrar. Dessutom kommer klimatförändringarna att öka svårigheten att driva vintertrakter vilket i sin tur kan leda till markskador. Mycket tyder på att det är ett flertal komplext samspelande faktorer som ökar skaderisken i skogen. Bland faktorerna som styr är ett varmare klimat bara en av dem. Men det är en faktor med potentiellt stor påverkan. En ytterligare studie, framtagen av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2013, s. 38), som undersökt framtidens risker i skogen pekar på att brandrisksäsongernas längd kommer öka i framtiden. Detta tros också vara en konsekvens av klimatförändringarna.

Utöver biologiska och klimatmässiga faktorer finns ekonomiska och sociala faktorer som påverkar risker i skogen, risker som är förknippade med lönsamheten. Drivningskostnader och virkespriser, två tungt vägande begrepp inom skogsbruket, kan inte bortses från. Dessa intäkt- och kostnadsbegrepp påverkas när förändringar sker i konsumentpreferenser, teknologi, politik, valuta och i utbud och efterfrågan på marknaden (Nielsen 2004). Konsekvensen av förändringar i kostnader och intäkter påverkar också lönsamheten för skogsbrukaren, på samma sätt som kapitalförlust på grund av exempelvis brand. Den här studien fokuserar på risker som har ekonomisk förlust som konsekvens. För att sätta den ekonomiska förlusten i perspektiv går det att se till andra aspekter av skogen. Biologisk mångfald, friluftsliv och ekosystemtjänster är några exempel på skogliga aspekter som påverkas av skador, med effekter som kan vara både positiva och negativa beroende på skogens egna förutsättningar och vilken skada som inträffar. Vem som drabbas av skadorna beror på vilken skadeeffekt som åsytas. När man talar om ekonomiska skador är det rimligt att tänka sig att det är skogsägaren som drabbas.

Skogsägandestrukturen i Sverige verkar genomgå förändringar. LRF Konsult sammanställer varje år prisstatistik för skogsmarkspriser för fastigheter som företaget förmedlat (LRF Konsult 2014). Den senaste sammanställningen omfattar en åttaårsperiod från 2007 till 2014. För att förtydliga några begrepp som används innebär en nyetablering att personen i fråga köper sin första skogsfastighet. Ett tillköp innebär att personen i fråga redan är skogsägare, men utökar sitt innehav genom att köpa till ytterligare en eller flera skogsfastigheter. I sammanställningen från 2014 framkommer fyra intressanta punkter. Först och främst säger statistiken att för skogsfastigheter ökar andelen nyetableringar samtidigt som andelen tillköp minskar, med andra ord växer gruppen nyblivna skogsägare. Vidare är medelåldern för nyetablerande köpare lägre än medelåldern för tillköpare. Därtill är medelåldern generellt lägre för köpare än för säljare. Slutligen finns en fördelningsskillnad mellan män och kvinnor med avseende på försäljning och köp. Kvinnor säljer nämligen fastigheter i större utsträckning än män, som är mer benägna att köpa mark. Här kan slutsatsen dras att det finns skillnader i både ägarstruktur och ägarbeteende med avseende på att sälja eller att köpa skog, och mer specifikt att göra sitt första fastighetsköp.

Utifrån detta kan vi identifiera en grupp människor; nyblivna och relativt unga skogsägare. Distinktionen nyblivna skogsägare kan göras dels genom att gruppen ser ut att växa och dels utifrån vaneteorin (Habituated action theory). Enligt Inouye (2014, s. 7) säger vaneteorin att personer som gång på gång utfört en riskfylld handling eller stått inför liknande beslut flera gånger, utan att ha drabbats negativt, anpassar sig genom att sänka sitt risktänkande utefter tidigare erfarenheter. Nyblivna skogsägare och tillköpare kan således tänkas beakta riskfaktorer på olika sätt och bör hållas isär.

Riskuppfattning och riskhantering har studerats tidigare av Blennow (2010?)¹. Hon fick i uppdrag av Länsförsäkringar att undersöka hur privata skogsägare handskas med risker och olika effekter av klimatförändring i deras skogsbruk. Studien visar att det fanns ett statistiskt signifikant samband mellan stormförsäkring och skogsfastighetens storlek, där större fastigheter oftare var försäkrade. Studien visar också två olika enkätundersökningar. Den första säger att 82 % Sveriges befolkning tror på klimatförändringar och att vi blir påverkade av dem. Den andra undersökningen var i stort sett likadan, med skillnaden att den undersökta gruppen endast bestod av privata skogsägare. Resultatet visar där att endast 26 % av skogsägarna tror på klimatförändringarna och att de påverkar skogen. Studien visar då att

¹ Källan saknar utgivningsår. Utifrån Blennows referenslista kan texten vara utgiven tidigast 2010.

privata skogsägare verkar ha en svagare tro på klimatförändringar och dess effekter än vad det svenska folket har. Precis som i Blennows studie beaktas även i den här studien faktorerna fastighetsstorlek och klimatförändringar i samband med riskuppfattning och riskhantering. Två faktorer som Blennow däremot inte tar upp men som vi anser vara av betydelse är ränteosäkerhet och prisförändringar, eftersom de har koppling till ekonomisk förlust.

Sammanfattningsvis visar genomgången av litteraturen inom området att det finns ett behov av fortsatta studier angående riskuppfattning och riskhantering hos skogsägare. Vi uppfattar detta utrymme att undersöka området och lägger fokus på gruppen nya skogsägare. De risker som tas hänsyn till är dels de biologiska och klimatmässiga, men även de ekonomiska riskerna med pris och ränta. Studien syftar till att bidra till kunskapsutvecklingen inom området.

1.2 Syfte

Studien ska undersöka riskperception i samband med fastighetsförvärv bland Handelsbankens nyblivna skogsägande kunder bosatta norr om Dalälven. Det innebär att studien ska identifiera vilka risker med skogsägande som uppmärksammas, undersöka hur riskerna upplevs och värderas samt att undersöka skogsägarnas riskhantering.

Följande forskningsfrågor ställs:

Vilka risker identifierar nya skogsägare och hur upplever och värderar de dessa?

Hur hanterar nya skogsägare de risker de upplever?

Vilka bakomliggande faktorer kan ha påverkan på riskperception?

1.3 Avgränsningar

Studien har en geografisk avgränsning till skogsägare bosatta norr om Dalälven eftersom det är där majoriteten av Handelsbankens skogsägande kunder är bosatta. Studien avgränsas också med avseende på risk till skaderisken för storm, brand, viltskador, insektsangrepp och svampangrepp samt ränteosäkerhet och risken för prisförändringar.

2 Teori

2.1 Risker vid investering i skog

En investering kan förklaras som beslut man gör vid ett tillfälle och får konsekvenser i framtiden (Andersson 2013, s. 171). Man satsar ett kapitalvärde, en grundinvestering, som senare förväntas ge en avkastning. När man genomför en investering gäller det, enligt Pearse (1990, s. 111), att bedöma dess lönsamhet. Det gör man genom att väga kostnader mot nytta. Nyttan är dels de intäkter man erhåller vid olika tidpunkter, men kan även vara estetiska värden som kan variera från person till person. Kostnader och nytta för investeringar uppstår vanligtvis vid olika tidpunkter. Inom skogsbruk sker det till exempel när man köper skog eller utför skötselåtgärder som gallring eller slutavverkning. Typiskt för investeringar i skogsfastigheter är långa omloppstider. Det innebär stor osäkerhet. Under trädens långa livslängder genomgår de ett flertal faser, till exempel plantfasen, ungskogsfasen osv. I varje fas förekommer faktorer som kan skada och hota trädens överlevnad och dessa kan variera mellan olika tidpunkter i trädens liv (Witzell 2009a, s. 14). Både biotiska och abiotiska faktorer kan hota trädens tillstånd under deras livstid. Exempel på biotiska faktorer är olika insekter som kan angripa skogen vid olika tidpunkter. Vissa insekter skadar träden i plantfasen, och andra skadar i långt senare skeden (Lindelöw 2011). Exempel på abiotiska faktorer är storm. Där är trädens höjd och form en påverkande faktor och således kan exempelvis plantor räknas som opåverkade av storm (Blennow 2009, s. 171). Det kan därför vara angeläget för en beslutsfattare inför en investering att fundera över vilka risker som existerar. Studiens första forskningsfråga kopplas till detta, frågan om vilka risker som kan identifieras. Innan det går att säga någonting om hur en person upplever risk är det nödvändigt att definiera vad risk egentligen är och hur risk förhåller sig till skada samt hur vår studie förhåller sig till fenomenet risk.

Begreppet skada innebär att en försämrande situationsförändring drabbar en person. Ekonomisk skada räknas som skillnaden mellan ekonomiska situationen efter förändringen och situationen som skulle rått om förändringen inte inträffade (Bengtsson 2015). Begreppet risk definieras enligt Nationalencyklopedin som eventualiteten att en riskkälla leder till en oönskad händelse eller effekt under en angiven tidsperiod (Magnusson 2015). En riskkälla i det här sammanhanget kan vara brand, med den oönskade effekten kapitalförlust. Storleken på det förlorade kapitalet är skillnaden mellan de två ekonomiska situationerna, och därmed den ekonomiska skadan. Risk kan ges ett numeriskt väntevärde genom att multiplicera en händelses sannolikhet med händelsens omfattning (Kasperson et al. 1988, s. 177). På så vis kan olika risker ställas mot varandra och jämföras. Sammantaget innebär detta att risk i företagsekonomi kan ses som sannolikheten att förlora pengar multiplicerat med förlustens storlek.

För Handelsbanken är riskhantering ett sätt att upprätthålla en lönsam affärsmodell som dessutom är motståndskraftig mot yttre påfrestningar. Detta betyder att banken måste hantera olika typer av risker, bland annat kreditrisk, marknadsrisk, likviditetsrisk, operativ risk och affärsrisk (Handelsbanken 2014, s. 6).

- Kreditrisk innebär för banken risken att kredittagaren inte fullgör sina kontraktssenliga och finansiella åtaganden.
- Till marknadsrisk räknas bland annat riskerna för pris- och ränteförändringar samt andra volatiliteter på den finansiella marknaden.

- Likviditetsrisk innebär risken att banken själv inte kan uppfylla sina betalningsförpliktelser i tid, eller endast kan göra så genom förhöjda kostnader.
- Operativ risk är risken att göra förlust på grund av bristfälliga interna processer eller externa händelser.
- Affärsrisk är risken att bankens resultat försämras på grund av någon faktor i den externa affärs miljön, till vilken bland annat kundbeteende kan räknas.

Studien förhåller sig till risk genom skogsägarens subjektiva perspektiv på ett antal vedertagna skaderisker. Studien förhåller sig inte till risk genom att utreda riskkällornas sannolikheter och beräkna dessa med olika tänkbara kapitalförluster, genom att se objektivt på skaderiskerna. En utgångspunkt är att Handelsbankens riskperspektiv skiljer sig från den enskilde skogsägarens, men att det kan föreligga vissa samband eller likheter däremellan. Ett tänkbart samband är vilken påverkan skaderiskerna har på bankens kreditrisk. Detta kan illustreras genom ett exempel där en enskild skogsägare som till stor del är beroende av inkomster från sitt skogsbruk drabbas av en skogsskada. Skadan sker, och den leder till att skogsägaren, som även är kund och låntagare hos banken, inte kan betala sin kredit. Detta leder i sin tur till att banken kan drabbas av kreditförlust. I ett sådant scenario är sannolikt skaderisken i skogsägarens fokus, medan banken även måste fokusera på de andra risktyperna. I ett större perspektiv kan en storskalig storm påverka flera av bankens risker samtidigt. Kreditrisken påverkas eftersom flera kredittagare kan göra förlust och får svårt att betala sina krediter. Marknadsrisken kan påverkas eftersom ett överutbud av träråvara sänker efterfrågan och därmed priserna vilket leder till sämre intäkter. Samtidigt kan en storm ses som en affärsrisk, eftersom den kan påverka kundbeteende, exempelvis genom att den skadedrabbade kunden blir mer återhållsam med sina framtida investeringar. Svaret på frågan om varför undersökningen är intressant för Handelsbanken är att kunden är en central figur i företagets affärsverksamhet. Att Handelsbanken vill förstå kundens uppfattning och beteende är ett grundläggande motiv till den här studien, vilket också ur ett företagsekonomiskt perspektiv motiveras av den utbredda kundanpassning som finns i dagens företag.

2.1.1 Ränteosäkerhet och prispförändringar

Om pengar lånas och investeras i en skogsfastighet, och räntesatsen sedan stiger innebär det att räntekostnaderna för låntagaren med rörlig ränta ökar. Räntesatsen kan också sjunka, vilket skulle innebära lägre kostnader och eventuellt ett bättre netto i slutändan. På stora lån kan små ränteförändringar medföra stora svängningar i kostnadsbilden och det kan påverka skogsägarens ekonomiska situation. En ytterligare effekt av förändring i räntesatsen är dess påverkan på fastighetsvärdet. En låg räntesats stimulerar högre fastighetsvärden. Detta sker främst eftersom en låg ränta gör att hushåll och företag kan låna högre belopp och betala högre fastighetspriser utan att den disponibla delen av inkomsten påverkas allt för mycket. En hög räntesats innebär däremot att fastighetsvärdet sjunker och priset följer efter. Även andra faktorer som utbud och efterfrågan samt förväntningar på framtida priser påverkar fastighetsvärdena.

Förändringar i marknadspriserna påverkar intäktssidan i investeringen. Om virkespriser sjunker per virkesvolym innebär det att intäkterna minskar vid en oförändrad avverkningsvolym. Höjda virkespriser ger högre intäkter och kan ge bättre netto, vilket påverkar skogsägarens ekonomiska situation positivt. För skogliga investeringar generellt finns fler faktorer som kan påverka det ekonomiska utfallet. Kostnader finns av flera slag. Avverknings-, transport- eller skattekostnader är tre exempel som kan påverka nettot. I den här studien har vi emellertid valt att endast se till de kostnader som räntan medför och priserna som är kopplade till intäkter för skogsägaren.

2.2 Skador

Ekonomisk förlust är ofta följden av skador på skog. Men skadorna kan se olika ut. Påverkan av olika väderförhållanden, insekter, däggdjur och svampar ses som några av de vanligaste skador som skogen utsätts för (Witzell 2009b, s. 8). Här nedan följer en lista över några skador och deras effekter som Skogsstyrelsen informerar om på sin hemsida. Studien knyter an till de fem följande riskkategorierna, samt riskerna för pris- och ränteförändringar. Det finns långa listor över skadeinsekter och skadesvampar, men i den här studien nöjer vi oss med att beakta samtliga insekter och svampar som övergripande riskkategorier. Samma sak gäller för viltskador, där exempelvis både älgbetesskador och smågnagare tillhör samma riskkategori.

2.2.1 Storm

Enligt Blennow (2009, s. 167) vållar vind störst skador i Europeiskt skogsbruk. Andelen stormskador har ökat i Sverige under 1900-talet till följd av flera faktorer. Ett mildare och våtare klimat har lett till att skogens stabilitet har minskat. Ett förändrat skogsbruk som riktats mot trakthyggesbruk i allt större omfattning har lett till att mängden hyggeskanter ökat. Hyggeskanterna exponeras för kraftigare vindförhållanden än vad träden varit vana vid. Mängden stående skog har under perioden ökat vilket betyder att det finns större volymer som kan skadas av storm nu än vad det fanns i början av 1900-talet. Intressant är att frekvensen av storm däremot inte har ökat under perioden.

2.2.2 Brand

Bränder kan ha en stor ekonomisk påverkan på den enskilda skogsägaren (Skogsstyrelsen u.å.a). Det är inte bara ren kapitalförlust för det virke som brinner upp, det är även kostsamt arbete att röja upp efter branden. Även fysiska olycksfall på människorna som utför uppröjningen är vanliga när till exempel rötter brunnit upp och träden saknar stabilitet. Det bör tilläggas att brand kan gynna den biologiska mångfalden i skogen eftersom vissa växters frön behöver bränd mark för att kunna gro och vissa lavar och insekter behöver bränd ved för sin reproduktion.

2.2.3 Insektsangrepp

Angrepp av insekter kan vara förödande för den enskilda skogsägaren (Lindelöw 2011, s. 1). Man kan dela upp insektsangrepp i tre fack. Snytbaggen är en så kallad kronisk skadegörare som årligen orsakar att många plantor dör när de äter upp barken på dem. Insektsangrepp kan ibland förutspås efter till exempel omfattande stormskador. Dessa kallas för utbrottsarter och ett exempel är granbarkborren. Den tredje typen av angrepp får man av så kallade primära insekter. Dessa får också utbrott men de är oregelbundna och går inte att förutspås.

2.2.4 Viltskador

Hjortvilt orsakar betesskador och fejningsskador på skog (Bergquist 2009, s. 75). Konsekvenser av dessa skador är försämrad virkeskvalitet och en reducerad tillväxt eftersom djuren kan tugga kvist, orsaka stambrott, äta skott, och skala av barken från stammen. De mest betydelsefulla skadorna ur en produktionsaspekt är när toppen på trädet bryts. Det är framförallt älg och rådjur som orsakar betesskador i de svenska skogarna. Älgstammen har ökat under 1900-talet till följd av övergång till trakthyggesbruk, avskjutningsbestämmelser och minskad rovdjursstam. Detta har påverkat skogen så att betesskador också gradvis ökat i Sverige under 1900-talet. Även smågnagare kan orsaka omfattande skador på en skogsfastighet. Smågnagare har alltid skapat bekymmer för skogsbruket i Sverige (Hanson

2009, s. 87). De omfattande skadorna varierar ofta i cykler om tre till fyra år eftersom smågnagarnas bestånd fluktuerar. Skadorna sker oftast på vintern när gnagarna har gångar under snön och kryper runt och äter bark och rötter på plantor som är upp till tio år gamla. Ibland angriper de även äldre träd.

2.2.5 Svampangrepp

Rotröta kallar man skador som orsakas av vednedbrytande svampar på trädens rötter (Berglund & Rönnerberg 2009, s. 18). Den mest kritiska svampen som orsakar rotröta är rottickan som varje år ger upphov till förluster av miljardbelopp i de svenska skogarna. Granen angrips över hela Sverige medan det på sandiga marker, speciellt längs östkusten finns en rotröta som angriper andra trädslag med (Skogsstyrelsen u.å.b). En annan svamp som kan vara förödande är gremmeniellasvampen. Den har en stor ekonomisk påverkan på tall och contortatall i Sverige varje år (Witzell 2009c, s. 96). Svampen dödar skotten på träden, och ger stammen och grenarna sårskador. Trädets tillväxt sänks och ibland slutar det med att träden dör. Trädets försvar sänks så att de blir mer mottagliga för skadegörande insekter som till exempel mörghorn som ibland kan döda träden. För tallskog är törskatesvampen en kritisk skadegörare. Törskate är en art som sprids mellan antingen olika örter och tall, eller med sporer som flyger mellan olika tallar (Bernhold 2009, s. 109). Törskaten infekterar tallen och ofta skapas sår på stam och grenar. Törskaten stryper tallens ledningsbanor av vatten och efter en tid dör toppen eller grenen. Varje år står törskate för ca 12-15 % av tallens naturliga bortgång i Sverige och man räknar med en produktionsförlust på ca 350 000 m³ timmer årligen på grund av törskate. Törskate finns över hela Sverige och angriper tallar i alla åldrar.

2.3 Riskperception - värdering av risk

I den här studien är begreppet riskperception centralt, och används för att övergripande beskriva mer subjektivt betingade riskstudier. Davidsson et al. (2003, s. 25) beskriver riskperception som hur människor känner till, upplever, värderar, och hanterar risker.

Kasperson et al. (1988, ss. 177-178) menar att i teorin borde människor vara likgiltiga inför två alternativa risker med samma väntevärde, trots att den ena har hög sannolikhet men ofarliga följder och den andra har låg sannolikhet men farliga följder. I realitet är det mer komplext än så. Det går att diskutera riskperception, frågan om verklig eller upplevd risk. *Verklig risk* syftar till den objektivt beräknade risk som föreligger. Begreppet *upplevd risk* syftar istället till hur en person subjektivt upplever risken. Skillnaden ligger i hur man beaktar den statistiska sannolikheten att någonting oönskat ska inträffa och konsekvensens storlek. I verklig risk råder ingen påverkan av subjektiv bedömning. Det betyder att verklig risk är densamma oberoende av vem som står inför riskmomentet. Det enda som kan leda till en förändring av risken är om situationens förutsättningar förändras. Upplevd risk är däremot kopplad till personen som berörs av risken. Därför kan samma verkliga risk variera som upplevd risk människor emellan, vilket också styrker den komplexitet som framhålls av Kasperson et al. (1988).

Risikollegiets skrift berör också perceptionsskillnader (1991). Enligt skriften framkallar risk oro. Oron står däremot inte alltid i förhållande till riskens sannolikhet. Det är snarare omfattningen av riskens konsekvenser som ska jämföras med oron. Som exempel ges skillnaden på att resa med flyg och med bil. Samma fenomen och exempel ges i Nationalencyklopedins uppslag över riskforskning (Sundqvist 2015). Många personer skulle uppleva en större oro vid flygning än vid bilkörning, trots att flygning statistiskt sett är ett

säkrare resalternativ vid längre resor. En förklaring till detta kan vara att risken för flygning upplevs värre eftersom en olycka sannolikt skulle innebära ett dödligt utfall, jämfört med bilkörning där en olycka inte nödvändigtvis skulle vara lika allvarlig. Återigen finns ett samband med det som framhålls av Kasperson et al. (1988), att i verkligheten upplever människor risk på olika sätt.

Slovic (1987, s. 283) säger i en artikel att riskers kännetecken kan kopplas till riskperception. Två exempel ges i artikeln; om en risk kan kännetecknas som frivillig är det sannolikt att den också ses som kontrollerbar, och om en risk kännetecknas av att ha fördröjda negativa effekter tenderar den att också framstå som okänd. Vissa av dessa kännetecken kan alltså ses som ömsesidigt betingade och genom analys reduceras till mer övergripande kategorier för samlas under en högre ordning av kännetecken. Två hypotetiska överordnade kännetecken som används i den här studien med syfte att beskriva riskperception är *kännedom om risken* och *hur stor oro risken medför*. Stödet för att använda dessa två överordnade kännetecken ligger i att de infångar tidigare gjorda studier. *Kännedom om risken* kopplas till vaneteorin, där erfarenhet sägs påverka uppfattning och beteende. Det kopplas även till riskkompensationsteorin, där kännedom om risken kan påverka de säkerhetsåtgärder som vidtas som samspelar med uppfattning och beteende. Slutligen kan det kopplas till Kasperson et al. (1988) där kännedom om riskens effekt kan ha större påverkan på uppfattning och beteende än kännedom om riskens sannolikhet. *Oron som risken medför* kan också kopplas till Kasperson et al. (1988) eftersom deras studie säger att potentiellt katastrofala konsekvenser kan styra riskuppfattning. På samma spår säger Riskkollegiet (1991) också att mer förödande konsekvenser kan medföra större oro. Vidare kan oron som risken medför kopplas till sambandet mellan fastighetens storlek och upplevd risk, eftersom stormförsäkring är vanligare ju större fastigheten är (Blennow 2010?). Slutligen kan en parallell dras även mellan vaneteorin och oro eftersom om man inte drabbas av skador sänks oron och den upplevda risken. De två övergripande kännetecknen tas hänsyn till i intervjufrågorna där syftet är att studera hur respondenternas oro och kännedom förhåller sig till deras riskperception.

Enligt vaneteorin skulle personer som ett flertal gånger utfört en handling där risk förekommer, utan att upplevt negativa utfall, erhållit erfarenhet av detta och sänkt sitt risktänkande till nästa gång de utför handlingen (Inouye 2014, s. 7). Följaktligen kommer en skogsägare som ägt och köpt till mer skog under en period utan att råkat ut för till exempel stormskador, troligtvis inte beakta stormskador i samma grad inför nästa köp. Det är emellertid inte själva köpet som ger erfarenhet i det här fallet, utan den tid man har ägt skog. Enligt vaneteorin skulle således en person som aldrig ägt en skogsfastighet ha en annan riskuppfattning än till exempel en person som ägt en fastighet i fem år, som i sin tur skulle skilja sig från en person som varit ägare under tio eller femton år. Men för Handelsbanken var det ändå själva köpet som var intressant eftersom deras rådgivning oftast sker vid det tillfället. Det blev därför passande att dra ett streck mellan de som ska köpa skog för första gången och de som genomför tillköp, och på så vis urskilja två grupper. Detta för undersökningens skull då riskuppfattningen skulle varit olika mellan de två grupperna, och dessutom är det ur Handelsbankens perspektiv intressant att undersöka den gruppen som köper skog för första gången.

Riskupplevelsen, menar Riskkollegiet (1991, s. 11), påverkas också av den möjlighet man tror sig ha att påverka utfallet. Denna påverkan kan kopplas till riskkompensationsteorin genom att mer omfattande säkerhetsåtgärder leder till större risktagande, vilket skulle kunna bero på en förändrad riskupplevelse.

2.4 Riskperception - hantering av risk

Riskkompensationsteorin föreslår att det finns ett samband mellan människors risktagande och deras upplevda säkerhet. Man anpassar sitt risktagande beroende på de säkerhetsåtgärder som föreligger. Människor blir således mer benägna att ta risker om de känner en större säkerhet, och motsatt blir man mer försiktig om säkerhetsnivån upplevs som låg (Inouye 2014, s. 6). Enligt denna teori torde eventuella fastighetsköpare som till exempel betraktar storm som den mest allvarliga av risker, känna sig mer benägen att köpa skog om det erbjuds en förmånlig stormskadeförsäkring.

På samma tema menar Davidsson et al. (2003, s. 25) att det inte alltid i riskbedömning är sannolikheten som är den viktigaste aspekten, i varje fall inte när skyddsåtgärder ligger i fokus. När en person enbart ska bedöma risk är det oftast sannolikheten som har störst påverkan. Det framhålls också av själva riskdefinitionen, där sannolikheten är en central del. I avseendet att bedöma hur viktigt det är att vidta skyddsåtgärder mot någonting oönskat är det däremot konsekvensens omfattning som har störst betydelse. I den upplevda risken kan alltså konsekvensen väga tyngre än sannolikheten. Att personer i praktiken påverkas av riskens eventuella konsekvens styrks av Kaspersen et al. (1988). Detta kan också återkopplas till tre av riskperceptionens ingående delar; att uppleva, värdera, och hantera risk. Osannolika risker med potentiellt förödande konsekvenser kan därmed upplevas som värre, värderas som viktigare och hanteras mer varsamt än risker med större sannolikhet och mindre allvarliga konsekvenser.

Det gemensamma som går att konstatera angående teoridelarna värdering och hantering av risk är att det inte nödvändigtvis är sannolikheten att någonting inträffar som är det centrala för beslutsfattare. Vad gäller riskperception och upplevd risk föreligger ett samspel av påverkande faktorer, vilket också förändras beroende på vilken aspekt av riskteori som avses. När det gäller skyddsåtgärder är det konsekvensens storlek eller säkerhetslägets omfattning som påverkar beteende och uppfattning. Den påverkan personer tror sig ha på risksituationen kan också väga tyngre än själva händelsens sannolikhet. Samtidigt spelar erfarenhet en roll. Riskhantering kan därmed inte betraktas som strikt rationellt, eftersom det finns utrymme för personlig variation i riskperception.

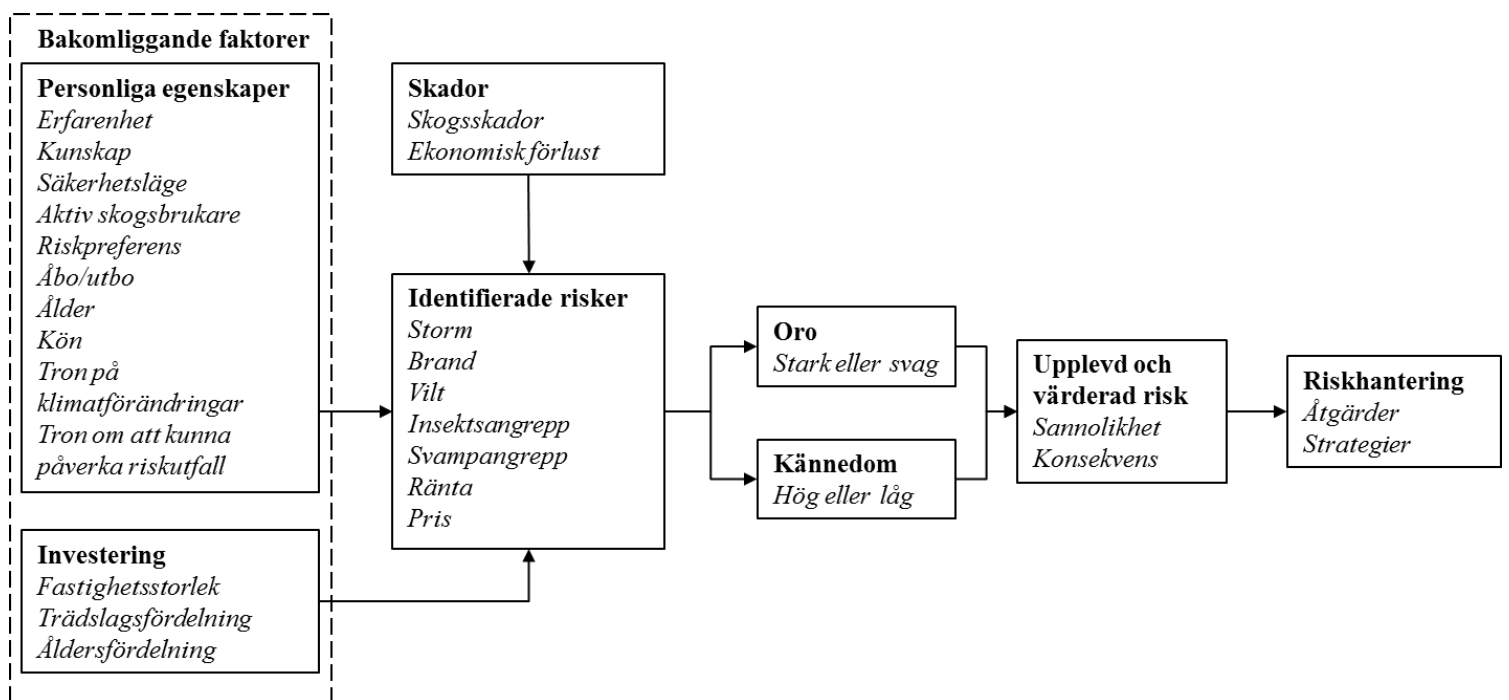
2.5 Bakomliggande faktorer

Om riskperception säger att människor kan identifiera, uppleva och hantera olika risker på olika sätt säger sunt förnuft att någonting måste ligga bakom det. Utifrån det teoretiska ramverket kan vi sammanställa en lista över bakomliggande faktorer som kan tänkas ha påverkan på eller koppling till riskperception. Resultaten kommer kunna visa vilka faktorer som har större eller mindre betydelse för hur respondenterna resonerar angående risk. Resultaten kommer även kunna leda till att nya faktorer träder fram och blir aktuella att diskutera. För att besvara forskningsfrågorna behöver data samlas in kring de bakomliggande faktorer som listas i figur 1.

Modellen i figur 1 är egenhändigt konstruerad och bygger på studiens teoriavsnitt. Utifrån det teoretiska ramverket illustrerar figur 1 riskperception som en process med olika faser. En rad bakomliggande faktorer genomsyrar hela processen. Tidigare studier påvisar att faktorerna är egenskaper som tänkbart kan kopplas till riskupplevelse och riskhantering. Vissa av faktorerna är rent demografiska, däribland ålder och kön. Andra egenskaper är av mer

personlig karaktär, exempelvis kunskap och tron om att kunna påverka riskutfall. Slutligen finns egenskaper som är förutsättningar för själva riskkontexten, exempelvis investeringsstorleken och skadebilden i skogen. I den här studien är inte målet att påvisa statistiskt säkra samband, utan snarare att undersöka sambandets natur och försöka förstå vad som överhuvudtaget kan påverka riskperception. Ett exempel på detta kan vara vilken påverkan erfarenhet har på riskupplevelse. Ett annat exempel kan vara om vissa åtgärder vidtas som en konsekvens av en bakomliggande faktor. Med andra ord kan de bakomliggande faktorerna ha påverkan genom hela processen, på vilka risker som identifieras, på vilket sätt de upplevs och hur de hanteras.

Faserna i processen som illustreras i figur 1 är diffusa eller delvis överlappande, men har likväl en följd. De bakomliggande faktorerna satta i en investeringskontext tillsammans med den generella förekomsten av skador i skogslandskapet leder till att risker kan identifieras. Riskerna kan sedan ge upphov till oro. Hur riskupplevelsen ter sig beror på oron samt vilken kunskap man har kring riskerna. Riskens sannolikhet eller konsekvens är centralt i upplevelsen och kan i sin tur påverka riskhanteringen. Det diffusa ligger i att det är svårt att tydligt avgöra när en risk övergår från att vara exempelvis identifierad till att vara upplevd. Det är inte helt orimligt att personer som tänker på risk funderar på riskperceptionens ingående delar mer eller mindre parallellt.

Figur 1. Riskperception som en process.
Figure 1. Risk perception as a process.

3 Material och metod

För att uppnå studiens syfte behövde data samlas in och tolkas för att slutligen kunna bli användbar information för Handelsbanken. Följande avsnitt behandlar och motiverar varifrån data har samlats, hur den har samlats in och hur den har bearbetats.

3.1 Population och urval

Populationen som undersöktes utgjordes av personer som ryms inom ramen för studiens avgränsningar. Det innebär att personerna är nyblivna skogsägare (inte längre än tre år sedan köpet inträffade) bosatta norr om Dalälven. En population kan undersökas genom antingen en kvantitativ studie eller en kvalitativ studie (Trost 2005, s. 7). Om syftet med en undersökning är att ta reda på hur många procent av en population som tycker på ett visst sätt är en kvantitativ undersökning med till exempel enkäter en bra metod. Med kvantitativa studier får man svar i frekvenser. Sådana resultat är att föredra om frågeställningen är utformad att svara på till exempel *hur många* eller *hur ofta någonting sker*. Om syftet istället handlar om att man söker djupare förståelse är en kvalitativ studie att föredra. Trost (2005, s. 14) menar således att kvalitativa intervjuer är en lämplig metod att använda för att undersöka och förstå olika människors sätt att resonera, vilket vår studie syftar till. När en population är stor är det inte alltid praktiskt att intervjua alla människor som inkluderas (Frey & Oishi 1995, s. 14). Det är då lämpligt att intervjua ett urval ur populationen. Ett bra urval är olika utformade för kvalitativa och kvantitativa undersökningar (Trost 2005, s. 117). Önskvärt i kvalitativa studier är att respondenterna som urvalet omfattar ska vara olika varandra, så urvalet får en variation. Alltså kan man säga att urvalet ska vara en heterogen del av den homogenitet som populationen utgör.

Stycket ovan ledde oss till att önska få så olika respondenter som möjligt, för att skapa en variation i studiens urval. Variationen ligger i egenskaperna som kan tänkas påverka riskuppfattningen vid köp av skog. Trost (2005, s. 118) menar att demografiska egenskaper som *ålder* och *kön* generellt spelar roll i kvalitativa studier och att man bör ta hänsyn till det i urvalet. Även LRF Konsult (2014) visar att det finns en skillnad i köpbeteende mellan kvinnor och män, och att det finns en ålderskillnad mellan de som är tillköpare av skogsfastigheter och de som köper för första gången. Vaneteorin menar att *erfarenhet* är en egenskap som påverkar hur man genomför sina beslut (Inouye 2014, s. 7). *Tron om att kunna påverka riskutfall* är en faktor som enligt Riskkollegiet (1991, s. 11) påverkar hur olika individer upplever risk. Blennow (2010?) visar i sin undersökning för Länsförsäkringar att det finns ett samband mellan fastigheters *storlek* och om de är försäkrade. Slutligen vore det inte helt oväntat, menar både vi och vår kontaktperson Rolf Åttingsberg på Handelsbanken, att det kan finnas en skillnad i riskuppfattning mellan fastighetsägare som är *åbo* eller *utbo* (åbo innebär att personen bor i samma kommun som sin fastighet och utbo innebär att personen inte gör det). Sammantaget strävade vi efter ett urval där dessa egenskaper skulle vara vitt skilda mellan respondenterna, från en population bestående av nyblivna skogsägare.

3.2 Datainsamling

Studien tar avstamp i tidigare gjorda litteraturstudier på området privat skogsägande och skade- och riskhantering. Studiens rådata härstammar från kvalitativa intervjuer med skogsägare.

3.2.1 Telefonintervjuer

På grund av en geografisk avgränsning till skogsägare bosatta norr om Dalälven genomfördes telefonintervjuer. För att underlätta analys och tolkning av data bad vi om tillstånd att få spela in samtalen med den svarande. Samtliga respondenter godkände detta och intervjuerna spelades in och transkriberades. Att spela in intervjuer medför fördelar så väl som nackdelar (Trost 2005, s. 53). Positivt är till exempel att man kan transkribera intervjun i efterhand för att ordagrant se vad som sagts. Man kan dessutom under intervjun fokusera på frågorna och svaren istället för att försöka göra anteckningar löpande, bli stressad och riskera att tappa fokus. Det är likväl tidskrävande att lyssna till inspelningarna igen och att spola fram och tillbaka för att finna vissa detaljer. Genom att lyssna på sin egen röst och vad man säger kan man lära sig av sina misstag till nästa intervju.

3.2.2 En modell för insamling

I studien användes en modell för samla in, bearbeta och analysera data. I modellen finns överlapp mellan de olika stegen, framförallt mellan insamling och bearbetning eftersom detta skedde parallellt. Det gick ut på att kontinuerligt bearbeta insamlad data, dels för att påbörja bearbetningen i ett tidigt stadium, och dels för att kunna förbättra insamlingen. Respondenternas svar bearbetades efter varje genomförd intervju genom att det inspelade materialet spelades upp och sammanfattades. Ur sammanfattningen framkom svar och delar av intervjun som var intressanta och betydande för undersökningen. Nästföljande intervju bearbetades på samma sätt som den första och omvandlas till en ny mängd intressanta delar. Detta förändrade manus något över insamlingens gång eftersom vi lärde oss nya saker under hela förloppet, men gav i gengäld förbättrade intervjuer.

3.2.3 Standardisering och strukturering - fokuserade intervjuer

För telefonintervjuerna går det att diskutera grad av standardisering och strukturering. Patel & Davidson (2003, ss. 71-72) hävdar att vilken grad av *standardisering* intervjuerna har beror på i vilken utsträckning intervjufrågornas utformning och inbördes ordning varierar från intervju till intervju. Intervjuer med hög grad av standardisering kännetecknas av att alla intervjuer genomförs med likalydande frågor i exakt samma ordning. För låg grad av standardisering kan frågorna utformas under intervjuens gång och ordningen kan anpassas till intervjupersonen. I vår studie användes en förhållandevis låg grad av standardisering eftersom bland annat följdfrågor förekom. Eftersom varje genomförd intervju kunde förändra nästföljande intervjus manus blev således standardiseringen låg. Det viktigaste var att samma grundfrågor kring intervjuämnet togs upp, vilket leder oss in på strukturering.

Gällande grad av *strukturering* menar Trost (2005, s. 20) att termen kan syfta till två olika företeelser. För det första kan grad av strukturering syfta till i vilken utsträckning svarsalternativen är fasta eller öppna. Låg grad av strukturering innebär i det fallet att den svarande får möjlighet att uttrycka sig med egna ord - hög grad av strukturering lämnar litet utrymme att svara annat än de fasta svarsalternativen. För det andra kan strukturering syfta till intervjuens generella struktur, kort och gott, hur väl intervjun håller sig till ett givet ämne, och inte svävar ut utanför området. Låg grad av strukturering i det här sammanhanget innebär

istället att intervjun skulle kunna bestå av frågor som behandlar vitt skilda ämnen. Vår studie gör ett antagande angående den andra beskrivningen av strukturering. Det var nämligen en förutsättning att intervjuerna som utfördes skulle handla om ämnet risk, och i minsta möjliga mån avvika därifrån. Med andra ord används termen strukturering här i rapporten för att beskriva den första företeelsen som Trost (2005, s. 20) tar upp, och även den som Patel & Davidson (2003, s. 72) använder. Det innebär att termen strukturering beskriver graden av möjligt svarsutrymme eller möjlighet att svara med sina egna ord. Vår studie kännetecknas av medel-låg grad av strukturering. Det kan ses som en semi-strukturerad intervju, där ett antal tematiska frågeställningar tas upp och vidareutvecklas genom följdfrågor. Vidare kan intervjuerna betraktas som fokuserade utifrån den låga graden av strukturering och standardisering, och utifrån att intervjuämnet som behandlas är fastställt.

Bell (2000, s. 122) menar att en fokuserad intervju ger den svarande frihet att svara med egna ord inom de gränser som strukturen utgör. Strukturen ska täcka in det ämne som ska behandlas, i vårt fall är ämnet risk. Strukturen utformas i förväg, vilket gör analysen lättare att genomföra. Svaren som ges kan specificeras och utvecklas av den svarande genom att intervjuaren är vaksam på svaren och har viss färdighet i att formulera följdfrågor. Därför menar Bell (ibid.) att fokuserade intervjuer kräver desto mer av intervjuaren.

3.2.4 Intervjufrågor

Som Trost (2005, s. 64) föreslår lämpligt inleddes intervjuerna med frågor av mer öppen karaktär där den intervjuade fritt fick berätta om något i anslutning till ämnet och sedan gå vidare med mer specifika frågor. Syftet var att få igång tankeverksamheten och lotsa den svarande in på området med hjälp av ett par uppmuntrande inledande frågor, samtidigt som minnet av fastighetsköpet förfriskades. Spontana följdfrågor uppkom för att ge den svarande chansen att ge så rättvisande svar som möjligt. Därefter ställdes mer specifika frågor, med syfte att ge klara och tydliga resultat på våra forskningsfrågor. Även här dök följdfrågor upp. För frågorna "Vilken risk har störst konsekvens för dig?" och "Vilken risk tror du är mest sannolika ska hända?" fick respondenterna svara utifrån listan över studiens sju huvudsakliga risker. Detta var något som tillkom efter den första intervjun, där den första respondenten inte fick någon lista utan fick svara fritt. För de sju riskerna ställdes sedan två frågor per risk där den svarande fick ge ett värde på en skala från ett till tio. Värdet gav en indikation för hur starkt eller svagt respondenterna kände inför riskerna. Avslutningsvis ställdes ett par öppna frågor där den svarande fick chansen att förtydliga eller tillägga någonting extra som kunde dykt upp under tiden.

Studiens forskningsfrågor kan ses som frågekategorier och syftar till att ge struktur i rapporten och intervjun, dessa är understrukna och har inte ställts till respondenterna. Intervjufrågorna som ställdes till respondenterna följer därefter.

Inledande frågor

Vill du berätta varifrån ditt intresse av skog kommer?

Vill du berätta varför du bestämde dig för att köpa skog?

När blev du skogsägare?

Vilka risker identifierar nya skogsägare och hur upplever och värderar de dessa?

Funderade du innan köpet vilka risker som fanns? Var någon övervägande?

Har du efter ditt köp kommit på några fler risker?

Vilken risk har störst konsekvens för dig?

Vilken risk tror du är mest sannolika ska hända?

Klimatförändringar, hur tror du att det påverkar skogens risker?
Vill du berätta om du upplevde någon form av oro inför köpet?

Vi vill att du svarar på en skala 1 till 10 för följande risker, var för sig:
– Hur mycket känner du till om? (1-känner inte alls till, 10-känner till fullständigt)
– Hur orolig är du? (1- Inte orolig alls, 10- mycket orolig)

Storm
Brand
Viltskador
Insektsangrepp
Svampangrepp
Prisförändringar
Ränteosäkerhet

Vilka bakomliggande faktorer kan ha påverkan på riskperception?

När är du född?
Hur stor fastighet har du?
Är det bara skog på fastigheten?
Vilken typ av skog har du? Blandskog? Gran- eller talldominerat?
Hur är åldersfördelningen?
Hur nära bor du din skog? Är du utbo? Åbo? Det vill säga bor du i samma kommun som din fastighet?

Hur hanterar nya skogsägare de risker de upplever?

Tror du att du aktivt kan påverka utfallet av någon risk? Om ja, vilken/vilka? På vilket sätt?
Tecknade du försäkring i samband med ditt köp?
Om ja, vilken nivå och typ av försäkring? Brand? Storm? etc.
Om inte, har du tecknat någon i efterhand?
Bortsett från försäkring, vidtog du några skyddsåtgärder mot riskerna och i så fall vilka skyddsåtgärder, och vilka risker?
Är du aktiv skogsbrukare? Utför du några åtgärder själv?
Hur analyserade du fastigheten innan köpet? På egen hand eller med hjälp av rådgivare?

Avslutande frågor

Har du drabbats av någon skada sedan du köpte fastigheten? Om ja, vilken?
Har någonting i din uppfattning förändrats från innan köpet till dagsläget?
Är det någonting du skulle vilja tillägga?

3.3 Bearbetning och analys

Att bearbeta kvalitativa data medför vissa givna svårigheter. Förklaringen menar Lantz (1993, s. 71) är att kvalitativa data är relaterade till sammanhang och kan betraktas som subjektivt betingade, därför finns det inga i förväg utarbetade och detaljerade modeller för databearbetning. Till skillnad från statistiska undersökningar har intervjuaren inga vedertagna modeller och metoder för databearbetning till sitt förfogande. Problematiken ligger i det kvalitativas natur, där syftet är att fånga det subjektiva och unika. Tillvägagångssättet för bearbetning och analys i den här studien gick kortfattat ut på att parallellt och kontinuerligt bearbeta insamlad data. Redan under bearbetningen påbörjades analysen mer eller mindre

omedvetet. Nedan följer en utförligare beskrivning av tillvägagångssättet för bearbetning och analys.

Efter att intervjuerna var genomförda påbörjades bearbetning genom att intervjuerna *sammanställdes*. Detta för att resultaten skulle kunna analyseras och tolkas i ett senare skede. Sammanställningen utfördes genom att de inspelade intervjuerna transkriberades. Därefter särskiljdes det som var väsentligt för studiens syfte från det som var ointressant, alltså utfördes en *datareducering*. Eftersom den information som var av intresse var den som verbalt svarades på frågorna uteslöts först och främst saker som osäkerhet innan svar, hummanden och skratt ur den transkriberade texten. Vid förekomst av bristande svar var det även viktigt att vi höll oss till den information som fanns att tillgå i rådata och inte tillskrev respondenten en åsikt eller mening som kunde tolkas från tidigare givna svar på liknande frågor. Slutligen reducerades intervjusvaren ner till själva kärnan. Stor vikt lades vid att minimera förlusten av den subjektiva nyansering som ger uttryck för helheten. Lantz (1993, s. 72) menar att hur väl helhetens mening bevaras ligger till grund för den kvalitativa analysens tillförlitlighet, även kallat giltighet. Giltigheten i sig, menar Lantz (1993, s. 73), uppnås delvis genom analys av och fördjupningen i helhetens delar. Under reduceringsarbetet påbörjades redan analys och fördjupning eftersom strävan var att bevara helheten i så kortfattad form som möjligt. Produkten av datareduceringen åskådliggörs under resultatavsnittet i tabell 1-3 och figur 2-3. All information redovisas däremot inte i resultattabellerna, utan vissa av respondenternas kommentarer och därmed den subjektiva nyanseringen förekommer i löptexten som kompletterar och beskriver tabellerna. En utrymmesmässig avvägning har alltså gjorts för rapportens läsbarhets skull. De transkriberade texterna hade varit övermäktiga att redovisa i sin helhet. Tabellerna 1-3 är utformade som matriser där rådata är kategoriserad utefter forskningsfrågorna. Syftet var att ge en överskådlig bild som underlättar möjligheten att se mönster i intervjusvaren. Dessa mönster kan diskuteras utifrån de teoretiska bakomliggande faktorer som tros påverka respondenterna, och kan i slutändan bidra till att besvara forskningsfrågorna.

För att uppfylla studiens syfte användes intervjufrågorna som ett verktyg för att besvara forskningsfrågorna. Under analysen avslöjade rådata många gånger svaren till studiens forskningsfrågor, svart på vitt. Exempelvis vilka risker skogsägarna identifierade besvaras klart och tydligt i resultattabellerna. På ett sätt är det en rent deskriptiv analys. För att förklara vilka bakomliggande faktorer som påverkar riskperception och lyfta analysen till en högre abstraktionsnivå krävdes emellertid att analysen tog ett ytterligare steg, ett steg bortom deskription. Lantz (1993, s. 73) menar att analysens giltighet även kräver detta. Att ta steget bortom deskription innebär alltså att kunna applicera de teorier som återfinns i studiens teoriavsnitt på det undersökta fenomenet, för att kunna diskutera och förklara resultaten. Lyckas detta är målet med bearbetningen uppnått. Då har vi beskrivit och redogjort för resultaten, analyserat helhetens delar, samt nyanserat förståelsen för fenomenet.

3.3.1 Dimensionsskalor

Enligt Davidsson et al. (2003, s. 25) kan riskperception studeras genom en teoretisk tvåstegsmetod. Det första steget är att låta människor bedöma hur allvarliga olika risker är. Det förutsätter att personerna som intervjuas får en lista över olika risker, som man därefter väljer utifrån. I den här studien var tanken istället att låta de intervjuade själva identifiera risker som sedan hamnade i en lista. Det andra steget är att urskilja vilka riskegenskaper det är som gör att personerna bedömer vissa risker som mer eller mindre allvarliga än andra. Varje enskild egenskap utformas som en endimensionell skala. Skalan sträcker sig från någonting negativt till någonting positivt. Ett exempel på detta är hur välbekant risken är. I den negativa

ändan är risken en överraskning som är helt ny och obekant medan i den positiva ändan är risken gammal och välbekant. Dimensionsskalorna används sedan för att bedöma personernas riskupplevelse. Slovic (1987, s. 283) menar i sin artikel att riskers olika kännetecken kan reduceras till mer överordnade kännetecken. Vi har tillämpat och anpassat teorierna om dessa överordnade kännetecken och dimensionsskalor i en kombination för att kunna diskutera huruvida kännedom och oro förhåller sig till riskupplevelse. Att identifiera alla tänkbara kännetecken eller riskegenskaper för samtliga risker som identifierades av respondenterna och därefter göra en djup analys av hur respondenterna förhöll sig till alla dessa egenskaper eller kännetecken var inte tänkbart med hänsyn till den här studiens tidsmässiga omfattning. Därför användes enbart kännedom och oro som två övergripande dimensionsskalor. Dessa redovisas i figur 2-3 i resultatavsnittet.

4 Resultat

Intervjuerna som genomfördes resulterade i stora mängder data som behövde reduceras till rådata för att bli greppbar. Den är sedan sammanställd och presenteras i tabell 1-3 och figur 2-3. Tabellerna är utformade efter intervjustrukturen och forskningsfrågorna för att kunna överskådas. Kolumnerna "Frågor" består till större delen av intervjufrågorna, fast omskrivna. Eftersom respondenterna är anonyma tituleras de i de tre tabellerna och två diagrammen som R1-R5.

Tabell 1. Vilka risker identifierar nya skogsägare och hur upplever och värderar de dessa?
Table 1. Which risks do new forest owners identify and how do they experience and value these?

Frågor	R1	R2	R3	R4	R5
Identifierade risker i samband med köp:	Priser och räntor.	Inga. Det är bara en investering.	Vad som händer om hon blir av med jobbet och om räntor går upp.	Storm. Identifierar tall som stormfast.	Storm med granbarkborre som följd. Även ränterisk, råvarupriser, ändrat skattesystem.
Risk med störst konsekvens:	Storm, sämre priser som följd.	Brand	Ränteosäkerheten	Storm. Även lite med ränta och insekter.	Storm
Mest sannolik risk:	Ränteuppgång	Storm	Räntehöjning	Storm	Granbarkborre
Klimatförändringar, påverkar det risker?	Upplever mer blåst. Vindfällan leder till insektsangrepp.	Mer storm. Mer snö och därmed snöbrott.	Ja, men kommer inte påverka under hennes levnadstid.	Nej. Positiva effekter som bättre tillväxt.	Ökar brandrisken, skulle kunna öka stormrisken. Positivt med bättre tillväxt.
Upplevd oro i samband med köp:	Oro över att hamna i en katastrofsituation.	Nej	Ekonomisk oro. Klara av att betala lån och räntor.	Ja mycket pengar man lånar.	Ja, vilket pris man kan sträcka sig till i budgivning. Risker som storm.

I tabell 1 presenteras väsentlig rådata som erhållits från fem av de första intervjufrågorna. Ur tabellen ser man att två risker identifierades av respondenterna i samband med köptillfället. En rent ekonomisk risk med fokus på räntor och priser och en biologisk risk i form av storm, med insektsangrepp som följd. När det frågades vilka risker som har störst sannolikhet och konsekvens för respondenterna erhöles liknande svar. R5 som svarade att granbarkborre är den mest sannolika risken i närtid svarade så med en stark övertygelse, eftersom hans fastighet nyligen drabbats av storm. Tabellen visar även att det verkar finnas olika attityder mot hur det förändrade klimatet påverkar skogen. En uppfattning är att det påverkar skogen negativt, att det kommer bli strängare väder med följder som kraftigare blåst, ökad brandrisk och ökad risk för snöbrott. En annan uppfattning menar att det är positivt och kan gynna skogen med en bättre tillväxt. Att det upplevdes oro i samband med köptillfället var inte en självklarhet. R2 som tidigare svarat att inga risker identifierades vid köptillfället, utan att det sågs som en ren investering, sa att det inte heller fanns någon oro vid köptillfället.

De andra fyra respondenterna verkar däremot ha en gemensam nämnare i form av ekonomisk oro då det handlar om stora investeringsbelopp.

Tabell 2. Vilka bakomliggande faktorer kan ha påverkan på riskperception?
Table 2. Which underlying factors could influence risk perception?

Frågor	R1	R2	R3	R4	R5
Fastighetens markfördelning:	175 ha tot. 140-150 ha produktiv.	105 ha tot. 65 skog. 40 åkermark.	105 ha tot. Skog 65.	410 ha tot. Två tomter, lite myrmark.	125 ha tot. 105 ha produktiv. 20 ha betesmark och myrmark.
Trädslagsfördelning:	Jämn fördelning med lite övervägande gran.	Ganska blandat men mest tall.	Blandat, mest gran och tall.	Mest tallskog, lite gran och lövskog.	Ett talldominerat och ett grandominerat skifte. 60-40 fördelat, fördel tall.
Åldersfördelning:	Fin åldersfördelning. Bra likviditet var ett köpmotiv.	Mest gammal skog. En del hyggen och ungskog.	Finns nog skog i alla åldersgrupper.	Mycket avverkningsbar skog. Resten plantsatt och skött.	30 ha slutavverkningsbart. 40 ha gallringsskog. Resten hyggen och röjningsskog.
Kön och födelseår:	M75	M86	K76	M64	M91
Åbo eller utbo:	Åbo	Åbo	Åbo	Utbo	Utbo

Tabell 2 hör till forskningsfrågan *Vilka bakomliggande faktorer kan ha påverkan på riskperception?* och innehåller både data om respondenternas fastigheter gällande storlek och struktur, och demografiska data om respondenterna själva såsom ålder och kön. Man kan se att en fastighet var övervägande gran medan de andra fyra var mer eller mindre övervägande tall. De flesta hade även en fin ålderfördelning på skogen som kan ge ett jämnt likviditetsflöde. Även respondenternas åldersfördelning var bra fördelad eftersom vi sökte ett så varierat urval som möjligt med avseende på bland annat den punkten. Vidare var en av fem en kvinna och tre av de fem bodde i samma kommun som sin fastighet. Värt att nämna är att R2 och R3 är sambo och äger tillsammans fastigheten. Den aspekten bidrar också till ett mer varierat urval.

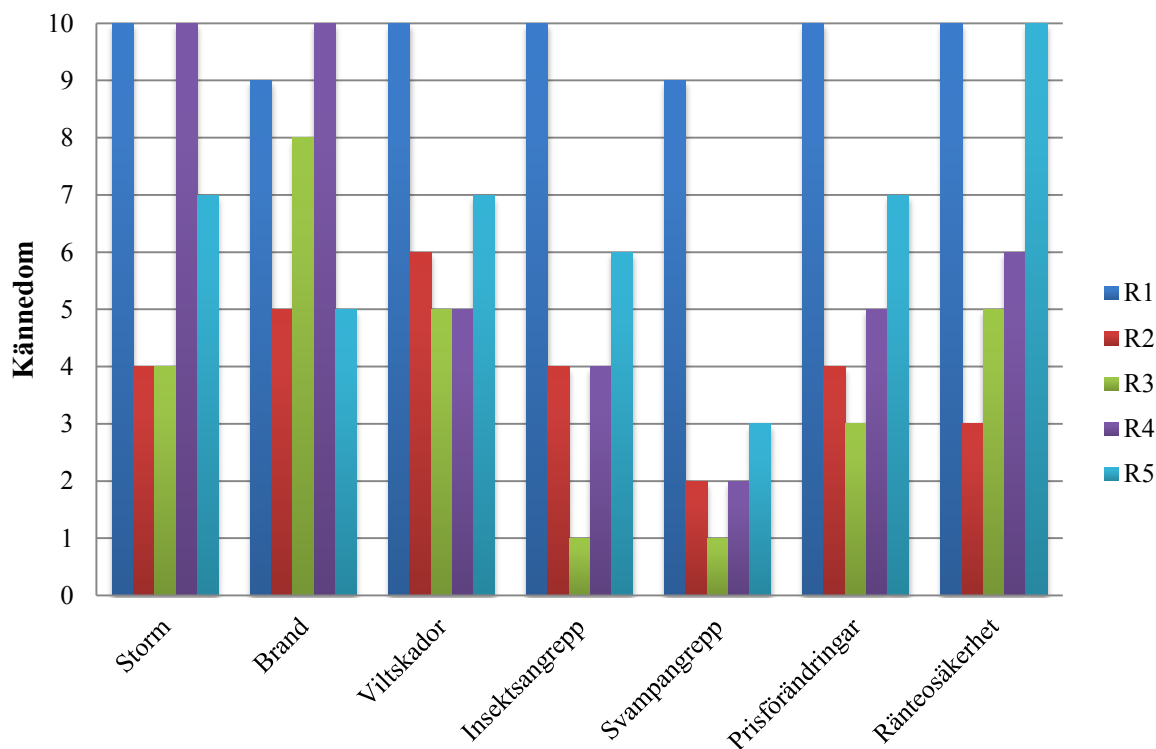
Tabell 3. Hur hanterar nya skogsägare de risker de upplever?
Table 3. How do new forest owners manage the risks they experience?

Frågor	R1	R2	R3	R4	R5
Tron om att aktivt kunna påverka riskutfall:	Gallring blir en räntebuffert. Gallring kan ge stormtåligare skog. Kan överskrida optimal omloppstid och vänta på prishöjning. Påläst om räntor och priser	Ja, minska insektsangrepp. Genom att ta bort vindfällan och död ved.	Ja, minska insektsangrepp. Vet inte hur.	Ja, ta bort vindfällan. Bra skötsel, avverkning och röjning, osv. Ta hjälp av kunnigt folk.	Ja, ekonomiska risker genom att planera och hantera sin ränterisk. Stormfastare genom röjning och gallring.
Försäkring:	Försäkrad. Dock inte direkt i samband med köpet.	Försäkrad	Försäkrad	Har inte hunnit. Ska göra det.	Försäkring täcker brand, storm och skador på plantskog.
Andra vidtagna skyddsåtgärder:	Låst delar på lånen för säker ränta. Avverkade lite i början för att säkerställa något slags pris.	Nej	Nej	Nej	Nej inte än. Tänker avverka utefter skattesituation istället för virkespriser.
Aktiv skogsbrukare:	Vill men lejer hellre bort p.g.a. tidsbrist.	Gallrat och tagit några äldre träd att såga. Manuellhuggit.	Nej	Nej, tänker leja bort.	Vill men kommer inte ha tid.
Fastighetsanalys innan köp:	Var ute mycket själv och tog hjälp av kollegor.	Nej. Varit en del i skogen själv.	Ja, en konsult.	Hjälp av rådgivare på banken och kompis som jobbat som inköpare åt mellanskog.	Mest själv. Hjälp av en virkesköpare och en kollega.
Skadedrabbad i efterhand:	Stormdrabbad	Nej	Nej	Nej	Nej
Förändringar i uppfattning sedan köp, angående skog och risk:	Aldrig fullärd. Förmodligen mindre problematiskt om man har mycket pengar.	Nej	Nej	Nej	Övertygad om att tidigare erfarenhet påverkar riskuppfattning. Om nyligen drabbad av skador, upplevs dessa mer riskabla än andra.
Avslutande tillägg:	Komplext att äga skog.	Inget	Inget	Målet är ett hållbart skogsbruk.	Man bör fokusera på de risker man verkligen kan påverka.

Tabell 3 behandlar hur respondenterna handskas med och tror sig kunna påverka riskerna, om någon risk inträffat sedan köptillfället till intervjudagen och om något i deras riskuppfattning förändrats efter köpet. Samtliga respondenter svarade enhetligt att man troligen kan påverka riskutfall, men hade olika uppfattningar om vilka risker som kan påverkas och hur man kan gå till väga. Det spekulerades både i hur man kan förebygga och handskas med biologiska risker som storm och insektsangrepp, och i hur man kan tackla ekonomiska förhållanden som ränteosäkerhet och låga råvarupriser. En person hade en teori om att man hellre bör planera avverkningar utefter skattesituation än virkespriser. Alla verkade även vara positiva till att teckna försäkring som en ekonomisk trygghet. Att aktivt sköta skogsfastigheten på egen hand var något som flera av dem önskade att de kunde göra, men menade att tid är en resurs som brister i det avseendet och att det istället är ett bättre alternativ att leja bort arbetet. Att ta hjälp av andra som till exempel konsulter, kollegor eller vänner för att analysera fastigheten innan köpet tyckte större delen av respondenterna var förnuftigt. I intervjun med R1 sa denne att man då minskar risken att lägga för stor vikt på "mjuka värden" i fastigheten, alltså känslomässiga faktorer som påverkar att man vill ha fastigheten, och istället prioriterar konkreta faktorer som risker och lönsamhet med köpet. Vid två tillfällen berömdes Handelsbanken för att ha varit mycket hjälpsamma. Endast en av respondenterna har råkat ut för skada på fastigheten sedan personen blev ägare, det var en stormskada. Tabell 3 visar slutligen några av respondenternas uppfattningar angående skogsägande och vad det innebär. En åsikt att det är komplext att äga skog, och att man som skogsägare aldrig blir fullärd. En annan menar att målet med skogsägandet är att se långsiktigt och försöka bevara ett hållbart brukande av skogen. R5 anser att riskuppfattningen påverkas av erfarenhet och att den kommer förändras utefter den erfarenhet man med tiden samlar på sig. R5 anser också att man upplever risker som skett på fastigheten i närtid mer riskabla än andra risker, och att man bör fokusera på de risker som man faktiskt kan påverka.

Vidare kan det tilläggas ett par punkter som framgick av de inledande intervjufrågorna, men som inte redovisas i tabellerna. Samtliga personer menade att känslomässiga värden var en del i köpmotivet. För fyra av fem hade fastigheten funnits i släkten en tid. Tre av fem menade att tillfället som gavs också var en del av köpmotivet. Av vad som framgick av intervjuerna var det bara en person som hade varit med i budgivning på andra fastigheter, men samtliga hade tänkt på att köpa skogsfastighet länge.

För figur 2-3 vill vi understryka att skalan som respondenterna fick svara på innefattade samtliga heltal från 1 till och med 10. Det var alltså inget alternativ att svara 0. Anledningen till att det saknas en stapel, och ser ut som 0, i figur 3 för R4 och risken prisförändringar är att vi under intervjun helt enkelt missade att respondenten inte angav ett värde. Av det långa samtalet att döma bedömdes emellertid R4 även den risken som låg på orosskalan. Eftersom datainsamlingen var kvalitativ och urvalet endast bestod av fem individer kan vi inte säga att de två diagrammen nedan speglar den generella skogsägarens kännedom och oro kring riskerna. Man bör inte heller kolla på genomsnitt av svaren eftersom respondenterna har varit olika generösa med att ge sig själv siffror.

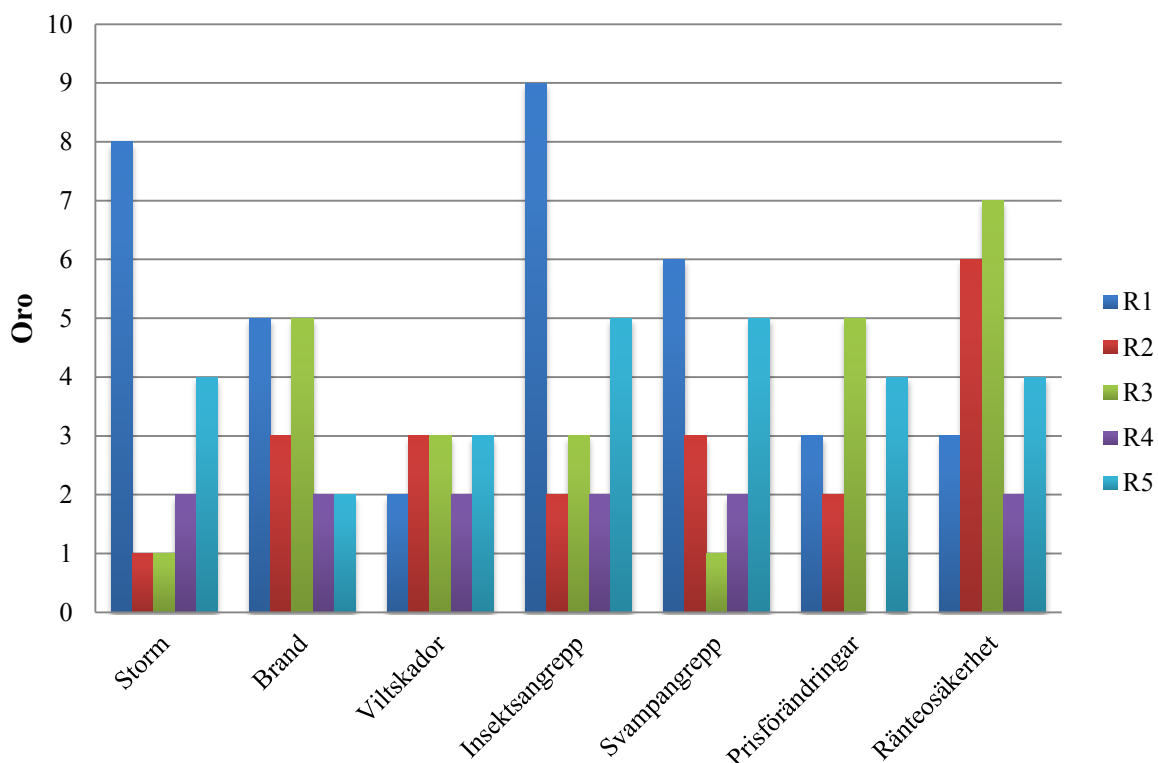

Figur 2. Respondenternas kännedom kring riskerna på en skala 1 till 10.

Figure 2. The respondents' knowledge about the risks on a scale of 1 to 10.

Figur 2 illustrerar den kännedom som varje respondent ansåg sig ha för varje risk. Ur resultatet kan vi säga att för studiens respondenter är svampangrepp en risk som alla utom en anser sig ha låg kännedom om, medan resterande risker får varierande värden.

Respondenterna har alla svarat relativt varierat från risk till risk, med undantag för R1 som har genomgående höga värden. R1 kommenterade sina svar och menade att han hade hög kännedom kring investeringsrisker på grund av arbetslivserfarenhet, framförallt för riskerna prisförändringar och ränteosäkerhet. R5 menade att hans kännedom kring framförallt ränteosäkerhet kommer från samma typ av arbetslivserfarenhet.

Figur 3. Respondenternas oro kring riskerna på en skala 1 till 10.

Figure 3. The respondents' concern about the risks on a scale of 1 to 10.

Figur 3 illustrerar den oro som varje respondent ansåg sig känna för varje risk. Det visade sig vara varierat bland respondenterna vilken risk som väckte mest oro och några tydliga mönster går inte att fastställa. R1 gav höga värden till sin oro för storm och insektsangrepp och förklarade att han redan drabbats av stormskador, och var medveten om att det då medföljer en ökad risk för insektsangrepp i den stormskadade skogen. Som tydliggörs i tabell 1 var det flera av respondenterna som sa att storm var den risk som skulle ha häftigast konsekvens om den inträffade. Trots det har bara en av respondenterna gett ett relativt högt värde till oro för storm. Förklaringen respondenterna gav till deras låga värden för stormrisken var bland annat att det inte går att påverka den. R2 var mest orolig för ränteosäkerheten eftersom hans personliga ekonomiska situation kan påverkas. R3 hade också ränteosäkerhet som största den källan till oro och kopplade också den till sin personliga ekonomiska situation. R4 gav samma låga värde till alla risker och utifrån intervjun bedömdes hans inställning som väldigt tillbakalutad, till stor del på grund av att han trodde sig ha en obefintligt liten möjlighet att påverka riskutfallet.

5 Diskussion

5.1 Förutsättningar och felkällor

5.1.1 Villkor

Ett av studiens väsentliga antaganden är att intresset för att äga skog ökar, och att andelen nyblivna skogsägare växer, vilket LRF Konsults prisstatistik ligger till grund för. Frågan hur fort gruppen växer är svår att egentligen svara på. Det beror till stor del på att LRF Konsult bara har tillfrågat sina egna kunder och dessutom inte anger på vilket sätt undersökningen är gjord, utan bara har publicerat resultaten. Därför vet vi ingenting om hur många personer som tillfrågats eller hur statistiskt säkra deras resultat är.

5.1.2 Urval

Studiens resultat baseras på data insamlade från ett urval bestående av fem personer. Resultaten bör därför inte betraktas som statistiskt representativa för populationen. Det var, som tidigare nämnt, inte heller syftet. Urvalets storlek är däremot tillräckligt för att redogöra för några uppfattningar om risk som finns inom populationen nyblivna skogsägare. Ett något större urval om ca 10-15 respondenter hade däremot varit önskvärt. Detta eftersom med fler respondenter kunde nya åsikter och uppfattningar tillkommit, plus att fler individer kunde bidragit till ännu större variation i urvalet. Med insamlad data från endast fem respondenter är det även besvärligt att identifiera och resonera om eventuella hypotetiska samband, och ett större urval hade troligen underlättat det arbetet. Men på grund av studiens tidsbegränsning och en viss svårighet att få tag i intervjupersoner har vi inte hunnit samla in data från fler respondenter. Studiens urval var som önskvärt varierat med avseende på några faktorer som till exempel ålder, åbo/utbo, och erfarenhet men kunde varit mer varierat gällande till exempel kön.

5.1.3 Datainsamling

Kritik kan riktas mot studiens datainsamling. Telefonintervjuerna fungerade bra och var en lämplig insamlingsmetod, med tanke på studiens tidsbegränsning och omfattning. Telefonintervjuer som metod kan ha varit både positivt och negativt. En fördel är att telefonintervjuer kan ha hjälpt att uppnå konsekvens i utförande av insamlingen. Detta jämfört med intervjuer genom personliga möten där olika kroppsspråk kan påverka utförandet. Det är svårt att genomföra identiska intervjuer med var och en av respondenterna och frågan om vi lyckades uppnå konsekvens i intervjuerna är inte helt säkert. Vi är två författare till studien och båda har genomfört intervjuer. Vi använde samma intervjumanus men det kan ändå tänkas att det finns skillnad i språk och genomförande, dock inte fullt så stor skillnad som om intervjuerna genomförts personligen med kroppsspråket närvarande. En nackdel vi ser med telefonintervjuer är att ett par av respondenterna höll sig väldigt kortfattade. Om vi hade träffat personerna öga mot öga skulle kanske deras svar vara mer utförliga, men även detta kan kritiseras. De respondenter som svarade väldigt kortfattat satte låga värden på kännedom kring risk och uppfattades av oss som generellt inte särskilt insatta i skogsbruket och dess risker. Samtidigt upplever vi att de flesta intervjuerna var väldigt uttömmande och respondenterna tyckte det var roligt att få hjälpa till. Endast en av respondenterna verkade ha bråttom med att bli klar. Alltså hade kanske ett personligt möte varit bortkastade resurser eftersom telefonintervjuerna fungerade bra för att få fram information.

Även intervjufrågorna kan diskuteras eftersom de kan ha uppfattats på olika sätt av respondenterna. Om någon av dem inte riktigt förstod en fråga så tydliggjorde vi den

ytterligare. En respondent ville veta vad som menas med “kännedom om storm” och vi förklarade då att det kunde ha att göra med bland annat vad som orsakar storm, hur man kan skydda sig, hur man hanterar stormskadad skog. Detta kan ha skapat olika förutsättningar för respondenternas svar. Vad gäller bedömningsfrågorna som illustreras i figur 2 och figur 3 är det inte lämpligt att dra slutsatser enbart utifrån dem, utan snarare se dem som ett komplement till resten av undersökningens resultat. Detta eftersom svaren var rent personligt och självbedömt utformade och respondenterna antagligen var olika generösa med att bedöma sig själva. Samtidigt kan det finnas en positiv effekt av att frågorna kan uppfattas olika. Eftersom syftet med studien var att fånga in det subjektiva svaret skapas förutsättning för att även fånga in den subjektiva tolkningen av frågan. Vi tvingade inte någon att svara inom vissa ramar, eller förhålla sig till frågorna på några särskilda sätt. Frågan ställdes och respondenten fick svara helt fritt. Vissa ville ha lite tydligare förklaring för att veta hur svaret skulle förhålla sig till frågan, andra respondenter reflekterade inte över detta utan antog att deras svar förhöll sig till intervjufrågan. Det bildas en ytterligare dimension till frågan hur väl man känner till riskerna. Det innebär att respondenterna inte bara trodde sig känna till riskerna olika väl, utan även var olika medvetna om att det kunde finnas mer att känna till. Att frågeformuläret uppfattades olika av respondenterna är två sidor av samma mynt. Det finns både nackdelar med att respondenterna inte går att jämföra med varandra och fördelar med det, att svaren säger ännu mer om respondenterna och deras uppfattning.

Ett exempel på samma spår är när vi analyserade intervjun med R5 och kunde ana att personens kunskap om till exempel brand egentligen var ganska god, relativt till några av de andra, när denne pratade bland annat om brandrisksäsongen och hur den påverkas av det varmare klimatet och om sin försäkring som täckte brandskador. Men på frågan “kännedom om brand” bedömde R5 sig ändå kunna relativt lite om brand jämfört med hur mycket information det finns att känna till och gav sig själv siffran 5. Jämförelsevis svarade R3 på samma fråga med den enda kommentaren att “Jag vet ju vad brand är för någonting” och gav sig själv en 8. Då förstår man att svaren inte ska jämföras mellan individerna. Det får oss också att anta att frågorna förmodligen kunnat utvecklas och förklarats ytterligare för att få respondenterna att fundera och reflektera mer innan de svarat. Ett annat motiv till varför vi tror att frågorna antagligen kunnat utvecklas var när vi intervjuade två sambos vid olika tillfällen och på frågan om de tagit “hjälp med att analysera fastigheten innan köp” gav olika svar, där säkert missförstånd av frågan var det bakomliggande skälet. Sådär i efterhand kan vi även se att manuset kunde förbättrats och kompletterats lite.

5.2 Viktigaste resultat och jämförelser med teorier och andra studier

Respondenternas svar i resultatet kan kopplas till studiens syfte och forskningsfrågor. Följande diskussionsavsnitt behandlar de svar vi fick på frågan om vilka risker de nya skogsägarna identifierade i samband med sina fastighetsköp. Diskussionen behandlar även resultaten angående hur dessa risker upplevdes och värderades, samt hur skogsägarna har hanterat och tycker att man bör hantera sina risker. Den sista forskningsfrågan, om vilka bakomliggande faktorer som påverkar skogsägarnas riskperception var svårare att besvara, men vissa slutsatser kunde ändå dras angående framförallt kunskap och erfarenhet.

De risker som främst identifierades i samband med fastighetsförvärvet var ränteosäkerhet samt storm som kan leda till insektsangrepp och prisförändringar. Till resultatet kan vi koppla Riskkollegiets (1991) skrift som föreslår att det inte alltid är riskens sannolikhet, utan riskens konsekvens som ligger till grund för vilka risker som identifieras och orsakar oro. I figur 3

syns att R1 kände ganska hög oro för storm, och i tabell 1 syns att R1 angivit storm som den risk som skulle få tyngst konsekvenser, medan ränteuppgång är bedömd som den mest sannolika risken. I samma figur och tabell syns även att R5 beskrivit en hög oro för insektsangrepp, och angivit den risken som mest sannolik, medan den risk som ger tyngst konsekvens däremot bedöms vara storm. Men det bör tilläggas att när R5 under intervjun identifierade risken för storm räknades delvis insektsangreppen in i stormens konsekvenser. I tabell 1 framgår att fyra av respondenterna kände oro i samband med fastighetsköpet på grund av de stora summorna som lånas och investeras.

Respondenternas värdering av de olika riskerna varierade. Gemensamt var att mest oro upplevdes för den risk som enligt respondenterna skulle ha störst påverkan på deras ekonomiska situation. En intressant företeelse i resultatet är attityden mot risken storm. Två av respondenterna identifierade i samband med fastighetsköpet risk i form av storm, tre av dem beskrev storm som den risk med tyngst konsekvens, och två av dem uppfattade storm som den mest sannolika risken. Ändå är det bara en av respondenterna som angett en relativt hög oro för storm. Den avslappnade attityden kan förklaras genom att flera påpekade att storm inte är någonting man behöver gå och oroa sig för, eftersom händer det, så händer det. Har man tecknat en försäkring finns det inte mycket mer att göra åt saken. R5 menade i slutet på sin intervju att man bör fokusera på de risker som verkligen kan påverkas.

Att respondenterna genomförde köpen trots sin oro för sin ekonomiska situation kan förklaras delvis genom riskkompensationsteorin (Inouye 2014, s. 6). Detta eftersom samtliga respondenter har tecknat eller tänker teckna en skadeförsäkring som en form av säkerhetsåtgärd för att hantera skaderisken. Alla respondenterna svarade dessutom ja på frågan om de tror att det aktivt går att påverka riskutfall, vilket anknyter till Riskkollegiets skrift (1991). R5 hade en intressant och för oss oväntad uppfattning gällande prisförändringar och riskhantering, nämligen att skogsägare bör planera och avverka utifrån sin skattesituation snarare än virkespriserna. Beroende på hur beskattningen är utformad menar R5 att det kan ge ett bättre netto i slutändan.

Tydligt i resultatet är att det finns olika tankar kring klimatförändringarnas påverkan på skogsbrukets risker. Effekterna på skogen uppfattas som både positiva och negativa. De flesta ser negativa effekter med framförallt mer storm men även en ökad brandrisk. Två av respondenterna spår positiva tillväxthöjande effekter av klimatförändringarna. En av respondenterna menade att de är försumbara, i varje fall under dennes levnadstid. De olika uppfattningarna i resultatet kan kopplas till Blennows (2010?) enkätundersökning om privata skogsägares tro på klimatförändringar. I våra resultat är det däremot ingen som bestrider klimatförändringarna. Det vi däremot reagerar på är att endast två personer ser både de positiva och negativa effekterna.

En del av de bakomliggande faktorerna som presenteras i tabell 2 är svåra att koppla till respondenternas riskperception på grund av studiens utformning och klena urval. Huruvida kön, ålder, om man är åbo eller utbo, påverkar riskuppfattningen är inget som vi kan säga utifrån resultatet. Fastighetens åldersfördelning verkade däremot vara av betydelse eftersom några påpekade att om man råkar ut för ekonomiska problem går det att avverka gammal skog för att få inkomst. Trädslagsfördelningen var i en intervju en tydlig faktor som kunde påverka riskperception. R4 berättade att storm var den risk som denne identifierade vid fastighetsköpet men menade också att eftersom fastigheten bestod övervägande av tall som han ansåg är stormtåligt, reducerades den riskens omfattning. Det visar förutom trädslagets betydelse att R4 har kunskap om skogsbruk som påverkade hans riskuppfattning.

En slutsats som dras är att kunskap och erfarenhet är två bakomliggande faktorer som verkar vara starkt förknippade med riskperception. De respondenter som satte höga siffror på kännedom kring riskerna hade också generellt väldigt mycket att säga i sina intervjuer, och hade reflekterat mycket både på förhand och i efterhand, alltså under hela köpprocessen. För dessa personer verkade risk vara en mer framträdande faktor i köpbeslutet. De respondenter som satte låga siffror på kännedom hade generellt inte lika mycket att säga under intervjuerna och en respondent ställde till och med frågan "Vad finns det för risker?" och trodde att angående skogsägande finns det inte så stora risker. Erfarenheten verkar också ha en koppling till riskperception. Den respondent som hade drabbats av storm menade också att det var den största risken även för framtiden. En annan respondent uttryckte att han tror att om någon har drabbats av en skada så kommer den typen av risk vara mer framträdande i personens riskperception i framtiden. Även vi tror att så är fallet. Detta kan vi dessutom koppla till vaneteorin, som säger att erfarenhet från en situation förknippad med risk kan påverka hur en person agerar nästa gång personen ställs inför en liknande situation. Bortser man däremot från att ha blivit skadedrabbad finns andra typer av erfarenheter som vi också tror har en påverkan på riskperception. Den respondent som menade att det inte fanns så mycket risker med skogsbruk och hade en förhållandevis låg orosgrad, hade praktisk erfarenhet från skogsbruk vilket gav upphov till några tankar kring riskhantering. Slutsatsen här är att den typ av erfarenhet som erhålls efter en skada har skett har större påverkan än annan erfarenhet som erhålls av exempelvis ett skogligt intresse eller praktisk skoglig erfarenhet.

5.3 Tolkning och tillämpning i verklighet

Eftersom studien grundar sig som en kundundersökning för Handelsbanken kommer förhoppningsvis resultaten att vara värdefulla för banken och utvecklingen av deras konsultationstjänster. En aspekt som kan vara intressant för Handelsbanken är teorin om att riskens konsekvens är det som ligger i fokus när det kommer till att vidta skyddsåtgärder (Davidsson et al. 2003, s. 25). Som R5 svarat att storm är den tyngsta risken konsekvensmässigt och att en försäkring som innefattar bland annat storm tecknades i samband med köpet. Samma fenomen gäller för R1. Samtidigt har alla respondenter varit intresserade av försäkring och på ett eller annat sätt haft konsultation vid fastighetsanalysen. Handelsbanken kan även observera attityden "händer det, så händer det". Även om oro finns betyder det inte nödvändigtvis att riskerna är avgörande vid köpet. Uppfattningen finns hos några respondenter att vissa risker inte går att påverka och att det därför inte har så stor inverkan på om man köper skogen eller inte.

En gemensam uppfattning som fanns bland respondenterna var att med riskhantering går det att påverka riskerna, men hos vissa respondenter saknades det kunskap om vilka risker och på vilka sätt hanteringen skulle ske för att minimera skaderisken. Detta är någonting som banken kan informera sina kunder om, på vilka sätt man hanterar och minimerar risker. Vi tänker oss att båda parter tjänar på detta, banken får tillfälle att råda sina kunder, och kunderna minskar risken för ekonomisk förlust, som dessutom ligger i bankens intresse. Några av respondenterna var samtidigt väl pålästa och insatta i riskhantering, den typen av kunder uppfattar vi som mer självgående och inte i lika stort behov av konsultation. Åtgärderna som dessa kunder nämnde var bland annat bättre planering av skötselåtgärder. Med detta menar vi att bankens kunder som är medvetna om hur exempelvis risken för storm hanteras, genom bland annat att avstå sena gallringar i stormkänslig skog, och aktivt hanterar risken på ett genomtänkt sätt rimligtvis borde kunna få en lägre försäkringspremie än de kunder som inte vet någonting om riskhantering och kanske får för sig att göra riskbenägna sena gallringar i

stormkänslig skog. Svårigheten här ligger i hur banken ska veta vilka kunder som har stor kunskap och ska premieras, och vilka kunder som potentiellt kan bli dyra om en skada skulle ske. Å andra sidan kanske detta redan framgår i efterhand om en skada har skett, att det går att utreda om kunden har vidtagit tänkbara säkerhetsåtgärder för att avgöra om ersättning är giltigt. Vi vet inte hur bankens försäkringsavtal ser ut, men en klar diskussionspunkt är ändå huruvida kunderna känner till den positiva effekten av riskhantering.

5.4 Förslag på fortsatta studier inom området

Man kan tänka sig att det här arbetet är en förstudie till nya kvantitativa enkätundersökningar, som kan ge statistiskt säkra resultat kring populationen nyblivna skogsägare. Frågor som till exempel “vilka risker har privata skogsägare i Sverige minst kunskap om?” eller om faktorer som storlek på fastighet, kön, ålder, om man är åbo eller utbo påverkar riskperception. Dessa frågor har inte kunnat besvaras med säkerhet i vår studie, vi har inte sett några samband mellan exempelvis storlek på fastighet och riskupplevelse. Vår studie har bara undersökt fem individers olika riskuppfattning och sett exempel på fem olika förekommande uppfattningar. Våra resultat kan emellertid användas för att utreda om det föreligger samband mellan de bakomliggande faktorerna och riskuppfattning.

En faktor som verkar kunna vara betydande och påverka hur personer uppfattar och hanterar risk är hur fastighetsköpet påverkar personens ekonomi. Flera av respondenterna har påpekat att det är mycket pengar man sätter på spel när man investerar i skog och åtminstone en person sa att det förmodligen är mindre riskfyllt om man har mycket pengar och slipper låna lika stora belopp. Personlig ekonomisk situation var inget som beaktades när intervjumanuset utformades och har därför inte undersökts, men nu i efterhand känns den relevant att ta hänsyn till.

5.5 Slutsats

De slutsatser vi kan dra från studiens resultat bygger på subjektiva uppfattningar och är därför ingen säker beskrivning av den objektiva verkligheten. De är däremot hypoteser som ger en värdefull inblick i hur man som nybliven skogsägare kan resonera kring risker med skogsägande. Mer omfattande studier, kvalitativa såväl som kvantitativa, är nödvändiga för att skapa en mer heltäckande bild och för att kvantifiera och verifiera eventuella samband.

- Alla nyblivna skogsägare identifierar inte risker i samband med köp av skogfastighet. Men tre framträdande risker som identifierats av respondenterna är ränteosäkerhet, prisförändringar och storm.
- Erfarenhet och kunskap är två huvudfaktorer som påverkar personers riskperception.
- Både riskens konsekvens och sannolikhet påverkar respondenternas riskperception.
- Låg oro kan förklaras bland annat genom förhållningssättet "händer det, så händer det", man kan inte påverka alla risker.
- Inte alla respondenter är medvetna om hur riskhantering utförs eller vilken nytta det kan ha, vilket kan vara en osäkerhet för försäkringsgivaren/banken.
- Fortsatta studier inom området skulle kunna bättre förklara vilka bakomliggande faktorer som påverkar riskperception.

Referenser

- Andersson, G. (2013). *Kalkyler som beslutsunderlag*. 7. ed. Lund: Studentlitteratur.
- Bell, J. (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. 3. ed. Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, B. (2015). Skada. [Elektronisk] I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/skada> [2015-03-16]
- Berglund, M., Rönnberg, J. (2009). Skogsskador - Rotröta. I: Johansson, L. (red), *Skogsskötselserien nr 12, Skador på skog*. [Elektronisk] s.l.: Skogsstyrelsens förlag, ss. 18-20. Tillgänglig: <http://www.skogsstyrelsen.se/Global/PUBLIKATIONER/Skogsskotselserien/PDF/12-Skador%20pa%20skog.pdf> [2015-03-16]
- Bergquist, J. (2009). Skogsskador - Hjortvilt. I: Johansson, L. (red), *Skogsskötselserien nr 12, Skador på skog*. [Elektronisk] s.l.: Skogsstyrelsens förlag, ss. 74-83. Tillgänglig: <http://www.skogsstyrelsen.se/Global/PUBLIKATIONER/Skogsskotselserien/PDF/12-Skador%20pa%20skog.pdf> [2015-03-16]
- Bernhold, A. (2009). Skogsskador - Törskate. I: Johansson, L. (red), *Skogsskötselserien nr 12, Skador på skog*. [Elektronisk] s.l.: Skogsstyrelsens förlag, ss. 109-113. Tillgänglig: <http://www.skogsstyrelsen.se/Global/PUBLIKATIONER/Skogsskotselserien/PDF/12-Skador%20pa%20skog.pdf> [2015-03-16]
- Blennow, K. (2009). Stormskador - Aspekter på osäkerhet och risk. I: Johansson, L. (red), *Skogsskötselserien nr 12, Skador på skog*. [Elektronisk] s.l.: Skogsstyrelsens förlag, ss. 167-176. Tillgänglig: <http://www.skogsstyrelsen.se/Global/PUBLIKATIONER/Skogsskotselserien/PDF/12-Skador%20pa%20skog.pdf> [2015-03-16]
- Blennow, K. (2010?). *Skogsförsäkring och privat skogsbruk*. [Elektronisk] Länsförsäkringar. Tillgänglig: <http://www.lansforsakringar.se/globalassets/aa-global/dokument/ovrigt/aa-om-oss/forskning/00000-rapport-skogsforsakring-privat-skogsbruk.pdf> [2015-03-16]
- Davidsson, G., Haeffler, L., Ljungman B. & Frantzich, H. (2003). Risk och säkerhet. I: Göransson, A. L. (red), *Handbok för riskanalys*. [Elektronisk] s.l.: Räddningsverket. Tillgänglig: <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/18458.pdf> [2015-03-12]
- Eriksson, H. (2007). *Svenskt skogsbruk möter klimatförändringar*. [Elektronisk] Jönköping: Skogsstyrelsens förlag. Tillgänglig: <http://shop.skogsstyrelsen.se/shop/9098/art39/4646139-c7eee1-1785.pdf> [2015-03-12]
- Frey, J. H. & Oishi, S. M. (1995). How to conduct interviews by telephone and in person. I: Fink, A. (red), *The survey kit series*. s.l.: Sage Publications, s. 14.
- Handelsbanken (2014). *Risk och kapitalhantering – information enligt Pelare 3*. [Elektronisk] Tillgänglig: [http://handelsbanken.se/shb/inet/icentsv.nsf/vlookuppics/investor_relations_2014_pelare_3/\\$file/2014_pelare_3.pdf](http://handelsbanken.se/shb/inet/icentsv.nsf/vlookuppics/investor_relations_2014_pelare_3/$file/2014_pelare_3.pdf) [2015-05-30]

- Hanson, L. (2009). Skogsskador - Smågnagare. I: Johansson, L. (red), *Skogsskötelsen nr 12, Skador på skog*. [Elektronisk] s.l.: Skogsstyrelsens förlag, ss. 87- 89.
Tillgänglig:
<http://www.skogsstyrelsen.se/Global/PUBLIKATIONER/Skogsskötelsen/PDF/12-Skador%20pa%20skog.pdf> [2015-03-16]
- Inouye, J. (2014). *Risk Perception: Theories, Strategies And Next Steps*. [Elektronisk] s.l.: Campbell Institution. Tillgänglig:
<http://www.thecampbellinstitute.org/file/download.php?id=201409030c07662726c1672a6d3712ef3074c6df>
- Kasperson, R. E., Renn, O., Slovic, P., Brown, H. S., Emel, J., Goble, R., Kasperson, J. X. & Ratick, S. (1988). The social amplification of risk: A conceptual framework. *Risk Analysis* [Elektronisk], vol. 8 (2), ss. 177-187. Tillgänglig:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1539-6924.1988.tb01168.x/epdf> [2015-03-16]
- Lantz, A. (1993). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindelöw, Å. (2011). Insektsskador i Svenska skogar under 2010 - en återblick. *Växtskyddsnotiser* [Elektronisk], vol. 66, ss. 1-3. Tillgänglig:
http://pub.epsilon.slu.se/5675/1/lindelow_a_110224.pdf [2015-03-16]
- LRF Konsult (2014). *Skogspriser 2014*. [Elektronisk] Tillgänglig:
<http://www.lrfkonsult.se/PageFiles/3612/Skogsmarksprisers%20utveckling%202014.pptx> [2015-03-16]
- Magnusson, S. E. (2015). Risk. [Elektronisk] I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/risk> [2015-03-16]
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (2013). *Framtida perioder med hög risk för skogsbrand: Analyser av klimatscenarier*. [Elektronisk] (MSB535) Tillgänglig:
<https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/26595.pdf> [2015-03-12]
- Nielsen, M. B. (2004). *Managing risk in the evolving world of timberland investments: a view of the pacific northwest*. [Elektronisk] Portland: World forest institute. Tillgänglig:
http://wfi.worldforestry.org/media/publications/specialreports/Managing_Risk_Nielsen.pdf [2015-03-12]
- Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3. ed. Lund: Studentlitteratur.
- Pearse, P. H. (1990). *Introduction to Forestry Economics*. s.l.: The University of British Columbia Press.
- Riskkollegiet (1991). *Att jämföra risker - Information och rekommendationer från Riskkollegiet*. Riskkollegiets skriftserie - Skrift nr 1. [Elektronisk] Stockholm: Riskkollegiet. Tillgänglig:
<http://www.riskkollegiet.nu/wp-content/uploads/2012/11/Skrift1.pdf> [2015-03-16]

Skogsstyrelsen (u.å.a). *Skogsbränder inte bara förödelse*. <http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Skogsbruk/Skador-pa-skog/Vader-och-klimat/Skogsbrander/> [2015-03-16]

Skogsstyrelsen (u.å.b). *Rotröta*.
<http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Skogsbruk/Skador-pa-skog/Svampar/Rotrota/>
[2015-03-16]

Slovic, P. (1987). Perception of Risk. *Science* [Elektronisk], vol. 236 (4799), ss. 280-285.
Tillgänglig:
http://www.jstor.org/stable/1698637?seq=1#page_scan_tab_contents [2015-03-24]

Sundqvist, G. (2015). Riskforskning. [Elektronisk] I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/riskforskning> [2015-03-16]

SLU, Institutionen för skoglig resurshushållning (2014). *Skogsdata 2014*. [Elektronisk]
Umeå: SLU. Tillgänglig: http://pub.epsilon.slu.se/11512/24/cory_n_nilson_p_150112.pdf
[2015-03-12]

Trost, J. (2005). *Kvalitativa Intervjuer*. 3. ed. Lund: Studentlitteratur.

Witzell, J. (2009a). Skogsskador - dynamisk samverkan. I: Johansson, L. (red),
Skogsskötelsen nr 12, Skador på skog. [Elektronisk] s.l.: Skogsstyrelsens förlag, s. 14.
Tillgänglig:
<http://www.skogsstyrelsen.se/Global/PUBLIKATIONER/Skogsskötelsen/PDF/12-Skador%20pa%20skog.pdf> [2015-03-16]

Witzell, J. (2009b). Förord. I: Johansson, L. (red), *Skogsskötelsen nr 12, Skador på skog*.
[Elektronisk] s.l.: Skogsstyrelsens förlag, s. 8. Tillgänglig:
<http://www.skogsstyrelsen.se/Global/PUBLIKATIONER/Skogsskötelsen/PDF/12-Skador%20pa%20skog.pdf> [2015-03-16]

Witzell, J. (2009c). Skogsskador - Gremmeniella. I: Johansson, L. (red), *Skogsskötelsen nr 12, Skador på skog*. [Elektronisk] s.l.: Skogsstyrelsens förlag, ss. 96-102. Tillgänglig:
<http://www.skogsstyrelsen.se/Global/PUBLIKATIONER/Skogsskötelsen/PDF/12-Skador%20pa%20skog.pdf> [2015-03-16]